

Vangeille ja heidän läheisilleen suunnatun läheistoiminnan kehittäminen Sulkavan vankilassa

Aino Hyvärinen

Janina Alikirri

OPINNÄYTETYÖ
Elokuu 2019

Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

AINO HYVÄRINEN & JANINA ALIKIRRI:

Vangeille ja heidän läheisilleen suunnatun läheistoiminnan kehittäminen Sulkavan vankilassa

Opinnäytetyö 52 sivua, joista liitteitä 5 sivua
Elokuu 2019

Opinnäytetyöllä haluttiin selvittää, miksi perhetyö on vangeille tärkeää vankeuden aikana. Työn tarkoituksena oli selvittää kolmen vangin ja erityisohjaajan mielipide siitä, millaista toimintaa he Sulkavan vankilalle toivoisivat nykyisen perhetyön lisäksi. Työn tavoitteena oli saada Sulkavan vankilalle ideoita haastateltavilta vangeilta suunnitellun ja sittemmin peruuntuneen läheistenpäivän kaltaisen toiminnan kehittämiseksi.

Teoriaosuudessa avataan sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö ja esitellään, miten perhetyö toteutuu vankilaympäristössä. Työssä käsitellään myös osallisuuden ja sosiaalisen osallisuuden käsitteitä. Työssä esitellään lyhyesti rikosseuraamuslaitoksen organisaatio sekä opinnäytetyön toimintaympäristö, Sulkavan vankila.

Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineisto kerättiin teemahaastattelua apuna käyttäen. Haastatteluun osallistui kolme Sulkavan vankilan vankia ja perhetyöstä vastaava työntekijä. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Tutkimustulokset viittaavat siihen, että läheisten kanssa vietetty aika nähdään erittäin tärkeänä. Haastateltavat olivat tyytyväisiä Sulkavan vankilan perhetapaamisjärjestelyihin, jotka heidän mielestään mahdollistavat runsaasti aikaa läheistensä kanssa. Haastateltavat esittivät läheistenpäivään liittyvänä kehitysehdotuksena esimerkiksi toiminnan järjestämisen vankilan ulkopuolella.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Bachelor of Social services

AINO HYVÄRINEN & JANINA ALIKIRRI:

The Development of Organized Activities for Prisoners and Their Loved Ones in Sulkava Prison

Bachelor's thesis 52 pages, appendices 5 pages
August 2019

The aim of the bachelor's thesis was to determine why family work is important to prisoners during imprisonment. The purpose was to interview three inmates and an employee of Sulkava Prison about what kind of activities they would like to have besides family work. The aim of the thesis was to get ideas from the interviewed prisoners at Sulkava Prison about improving family day related activities. This bachelor's thesis also wanted to survey what kind of challenges and possibilities the prisons' employee sees for improving family day related activities.

The theoretical part explores the concept of family work and introduces how it is utilized in the prison environment. In the thesis there is brief introduction of the concept of participation and social participation. This thesis also introduces the Criminal Sanctions Agency organization and the operating environment of the bachelor's thesis, Sulkava Prison.

The research is qualitative, and the material was gathered by using theme interviews. Three prisoners and one family work employee were interviewed for this thesis. Material was analyzed with themes.

The results of the research pointed that the time the prisoners spent with your loved ones was very important. All the interviewed prisoners were happy about the current situation where they could see their loved ones quite often or very often. Two out of three interviewed inmates would like to participate in activities out of prison area if such activities were organized.

Key words: family work, participation, family day, prison

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOTUS JA TAVOITTEET	6
3	VANKILAT JA VANKEUS SUOMESSA	8
	3.1 Rikosseuraamuslaitos ja vankilat Suomessa	8
	3.2 Sulkavan vankila	10
	3.3 Vankeuden polku.....	11
4	TYÖSKENTELY PERHEIDEN KANSSA SIVILISSÄ JA VANKILAYMPÄRISTÖSSÄ.....	14
	4.1 Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö	14
	4.2 Perhetyö vankilaympäristössä	15
	4.2.1 Sulkavan vankilan perhetyö.....	18
	4.2.2 Vangin perhe ja läheiset.....	19
	4.2.3 Yhteydenpito vankilassa ja sen ulkopuolella.....	20
5	OSALLISUUS	22
	5.1 Osallisuudesta lyhyesti.....	22
	5.2 Sosiaalinen osallisuus	24
6	HAASTATTELUJEN TOTEUTUS	26
7	LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	29
8	AJATUKSIA LÄHEISTENPÄIVÄSTÄ	31
9	LÄHEISTOIMINNAN KEHITTÄMISEHDOTUKSIA	33
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	35
11	POHDINTA	41
	LÄHTEET.....	44
	LIITTEET.....	48
	Liite 1. Läheistenpäivän suunnitelma	48
	Liite 2. Läheistenpäivän juliste.....	51
	Liite 3. Suostumus opinnäytetyön haastatteluun	52

1 JOHDANTO

Toimivat perhesuhteet voidaan nähdä vangille isona voimavarana. Nämä suhteet kuitenkin muuttuvat vankeuden aikana, kun yleensä toinen vanhemmista jää yksin pitämään huolta perheestä. Mitä paremmin perhesuhteista on pidetty huolta, sitä todennäköisemmin ne motivoivat vankia suorittamaan vankeusrangaistuksensa asianmukaisesti ja pyrkimään rikoksettomaan elämään sen jälkeen. (Sassi & Huhtimo 2006, 25, 27.)

Sulkavan vankila tarjosi kiinnostavan toimeksiannon opinnäytetyötä koskien ja tarjosi yhteistyötä sen suorittamiseksi. Opinnäytetyön avulla haluttiin tutustua vankilassa tarjottavaan perhetyöhön ja sen sisältämiin merkityksiin. Aluksi tarkoituksena oli järjestää toiminnallinen päivä vangeille ja heidän läheisilleen, mutta sen peruunnuttua opinnäytetyö toteutettiin haastatteluilla. Tässä työssä toiminnallisesta päivästä käytetään nimeä läheistenpäivä.

Läheistenpäivän oli tarkoitus olla osana Sulkavan vankilassa tarjottavaa perhetyötä, joten opinnäytetyöllä haluttiin selvittää perhetyön tärkeyttä vangeille vankeuden aikana. Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada ajatuksia siitä, millaista toimintaa haastateltavat vangit ja erityisohjaaja toivoisivat vankilalle jo olemassa olevan perhetyön lisäksi. Tavoitteena oli selvittää heidän ajatuksiaan läheistenpäivän kaltaisen toiminnan kehittämiseksi.

Opinnäytetyön alussa käydään läpi työn tarkoitus ja tavoitteet sekä esitellään lyhyesti Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio ja opinnäytetyön toimintaympäristö, Sulkavan vankila. Teoreettinen viitekehys työssä koostuu sosiaalihuoltolain mukaisesta perhetyöstä ja perhetyöstä vankilaympäristössä, sekä osallisuuden ja sosiaalisen osallisuuden käsitteistä. Nämä teemat avataan työssä, koska ne ovat oleellisia työn taustan ja perustan ymmärtämisessä. Teoriaosuuden jälkeen esitellään haastattelujen toteutus ja saadut tulokset sekä niistä tehty analyysi. Opinnäytetyön lopussa käydään vielä läpi johtopäätökset ja pohdinta. Opinnäytetyön liitteenä on läheistenpäivästä laadittu suunnitelma (liite 1.).

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOTUS JA TAVOITTEET

Vankeustuomion aikana vangin ja läheisten välinen kanssakäyminen vähenee huomattavasti. Vangin perhe jää arjessa ilman toista aikuista ja lapset ilman toista vanhempaa, ja näin ollen vangin lisäksi rangaistuksi tulee myös vangin perhe. Vankeustuomio tuo mukanaan monenlaisia vaikutuksia perheelle ja tästä voi seurata odottamattomia ongelmia. (Karsikas 2003, 17.) On tärkeää löytää keinoja vankien ja heidän läheistensä välisten suhteiden sekä vuorovaikutuksen ylläpitämiseksi ja tukemiseksi. On myös tärkeää, että vangit itse pääsevät vaikuttamaan niihin keinoihin, joita vankilassa käytetään.

Sulkavan vankila toimeksiantajana oli kiinnostava, koska vankila on vapauteen valmentava asiakasmäärältään melko pieni 48-paikkainen avolaitos. Sulkavan vankilassa panostetaan koevapauksien käyttöön, minkä myötä vangin on tuomion loppuvaiheessa mahdollista päästä muun muassa vahvistamaan vuorovaikutussuhteita itselleen läheisiin ihmisiin. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyölinjauksissa todetaan, että perhe- ja ihmissuhteiden tukeminen on merkittävää myös vankeuden aikana. Perhe on tärkeä tuki vangille kohti päihteetöntä ja rikoksetonta elämää ja yhteiskuntaan integroitumista. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 2–3.) Kiinnostuimme siitä millaista perhetyötä ja muuta mahdollista toimintaa vangeille ja heidän läheisilleen Sulkavan vankilassa tarjotaan.

Alun perin opinnäytetyön tarkoituksena oli järjestää läheistenpäivä vangeille ja heidän läheisilleen, ja tätä kautta kerätä tietoa siitä, onko tällainen toiminta menetelmänä sopiva Sulkavan vankilassa. Vankeja osallistettiin suunnittelemaan läheistenpäivän sisältöä. Läheistenpäivä rakennettiin tukemaan vangin ja hänen läheistensä vuorovaikutusta, sekä tukemaan vangin yhteiskuntaan integroitumista. Läheistenpäivän peruunnuttua vaihdoimme tiedonhankinta tavaksi haastattelun. Haastattelujen avulla haluttiin selvittää erityisohjaajan ajatuksia ja muutamien vangin mielipiteitä läheistenpäivän kaltaisen toiminnan kehittämiseksi. Vankeja haluttiin osallistaa mahdollisen toiminnan kehittämisessä, koska näin tarjottava aktiviteetti vastaisi sen hetkistä tarvetta.

Läheistenpäivän oli tarkoitus olla osa Sulkavan vankilassa järjestettävää perhetyötä ja sitä kautta tukea vankien suhteita läheisiinsä vankilan ulkopuolelle. Opinnäytetyössä haettiin vastausta siihen, miksi perhetyö on vankeuden aikana tärkeää. Tarkoituksena oli selvittää millaisia ajatuksia alun perin suunniteltu läheistenpäivä kolmessa haastattelussa vangissa sekä erityisohjaajassa herätti ja tavoitteena kartoittaa miten he mahdollisesti kehittäisivät tuota päivää. Näin saatiin monipuolisesti näkemyksiä vankilan perhetyöhön ja sen kehittämiseen liittyen.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys:

1. Miksi perhetyö on vangeille tärkeää vankeuden aikana?

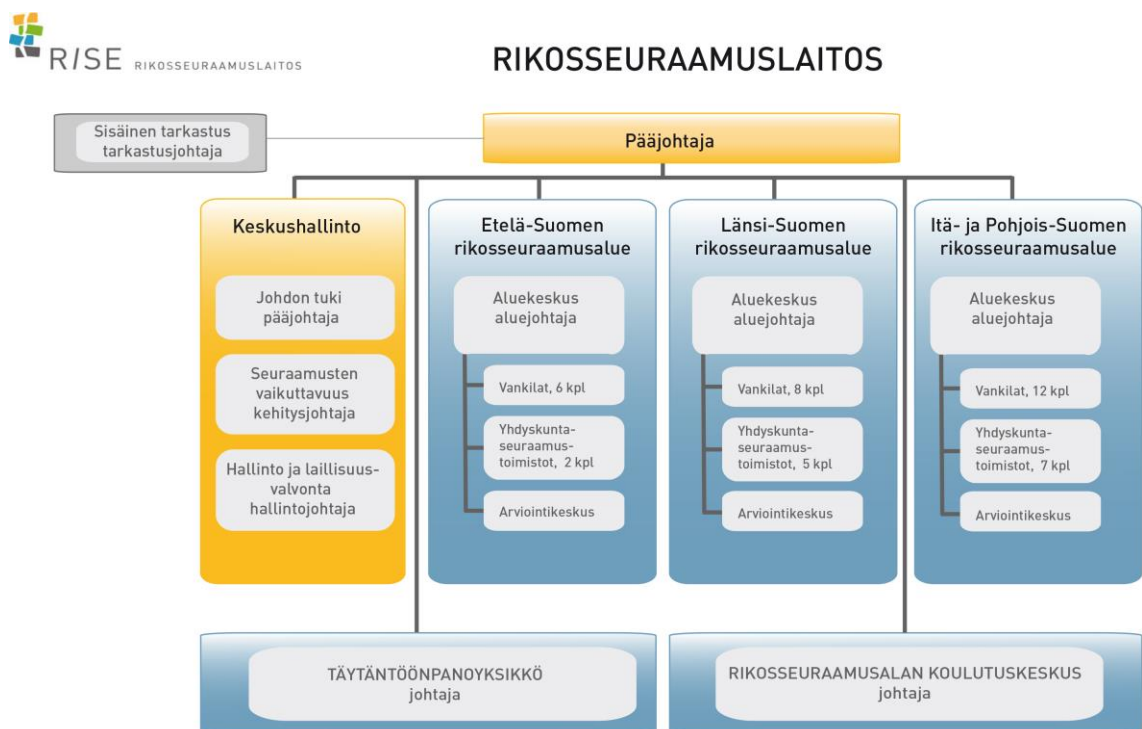
Tarkentavat kysymykset:

1. Millaisia ajatuksia läheistenpäivä herättää haastateltavissa vangeissa?
2. Miten haastateltavat vangit kehittäisivät läheistenpäivää ja sen kaltaista toimintaa?
3. Millaisia haasteita ja mahdollisuuksia erityisohjaaja näkee läheistenpäivän kaltaisen toiminnan järjestämisessä Sulkavan vankilassa?

3 VANKILAT JA VANKEUS SUOMESSA

3.1 Rikosseuraamuslaitos ja vankilat Suomessa

Rikosseuraamuslaitos muodostuu kolmesta rikosseuraamusalueesta, jotka ovat Etelä-Suomen-, Länsi-Suomen sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueet. Rikosseuraamuslaitokseen kuuluu keskushallintoyksikkö, täytäntöönpanoyksikkö sekä alan koulutuksesta vastaava koulutuskeskus. Kuviossa 1 organisaatio on kuvattu selkeästi:

KUVIO 1. Organisaation kuvaus (Rikosseuraamuslaitos 2017b)

Kaikilla kolmella rikosseuraamusalueella on oma aluehallinto, joka koostuu aluekeskuksesta, arviointikeskuksesta, yhdyskuntaseuraamustoimistosta, vankiloista sekä muista yksiköistä, jotka voivat olla vastuussa rangaistuksen toimeenpanosta (Rikosseuraamuslaitos 2017b). Arviointikeskuksissa vastataan tutkintavangeista vankeusvangeiksi muuttuneiden rangaistusajan suunnittelusta sekä arvioidaan ja päätetään mihin laitokseen vangit sijoitetaan (Rikosseuraamuslaitos 2018a).

Keskushallinto pitää sisällään sisäisen tarkastuksen sekä kolme yksikköä, jotka ovat johdon tuki, seuraamusten vaikuttavuus ja hallinto sekä laillisuusvalvonta. Täytäntöönpanoyksikössä valvotaan muun muassa vankeuden ajallisen keston laillisesta toteutumisesta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus huolehtii erilaisista rikosseuraamusalaan sisältyvistä koulutuksista. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.)

Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ohjaavat tärkeät arvot, jotka ovat oikeudenmukaisuus, ihmisarvon kunnioittaminen, turvallisuus sekä usko ihmisen kykyyn ja mahdollisuuksiin muuttua. Rikosseuraamuslaitoksen strateginen visio valmistele rikoksettomaan elämään, perustehtävänä yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpanot sekä tutkintavankeuden toimeenpano. (Rikosseuraamuslaitos 2017a.)

Suomessa Rikosseuraamuslaitoksen vankilat ovat joko suljettuja vankiloita tai avolaitoksia (Tyni 2015, 8). Vuonna 2017 Rikosseuraamuslaitoksen laatiman organisaatio kuvauksen (kuvio 1.) mukaan suljettuja vankiloita sekä avolaitoksia oli yhteensä 26 (Rikosseuraamuslaitos 2017b). Vangit, joiden katsotaan sopeutuvan vapaampiin olosuhteisiin, on mahdollisuus suorittaa vankeusrangaistus avolaitoksessa (Rikosseuraamuslaitos 2013b).

Avolaitokseen sijoitetaan vankeja, joiden koetaan olevan orientoituneita työntekoon, kouluttautumiseen tai muuhun toimintaan. Avolaitokseen sijoittamisessa on tärkeää huomioida, että vanki soveltuu vapaampiin oloihin, sitoutuu päihteettömyyteen ja voidaan olettaa, että tämä ei poistu vankilan alueelta luvatta. Avolaitoksessa vankeusrangaistustaan suorittavat vangit voivat liikkua vankilan alueella, työpaikalla tai muussa toimintapisteessä ilman suoraa valvontaa. (Myhrberg 2012, 46.)

Vankilassa ollessaan vangeilla on velvoite osallistua vankilan järjestämiin toimiin, eli esimerkiksi koulutukseen tai työtoimintaan sekä huolehtia tilojen siisteydestä ja puhtaanapito- ja taloustöistä. Vangilla on mahdollisuus avolaitoksessa vapaa-ajallaan esimerkiksi ulkoilla, liikkua tai viettää aikaa muiden vankien kanssa. Tukeakseen vankien päihteettömyyttä, kasvattaakseen heidän valmiuk-

siaan rikoksettomaan elämään sekä kehittääkseen heidän työ- ja toimintakykyään, vankila järjestää erilaisia toimintoja vankien arkeen. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

Suljetussa vankilassa vierailu- ja yhteydenpitomenetelmissä on avointa laitosta tiukemmat säännöt. Muuten päivätoimet esimerkiksi ruoan ja työskentelyn osalta ovat samansuuntaiset (Rikosseuraamuslaitos 2013b). Vankeuslaissa määritellään, että tuomittu voidaan sijoittaa suljettuun vankilaan muun muassa seuraavista syistä: hän ei sovellu avolaitoksissa järjestettävään toimintaan tai hän poistuu avolaitoksesta luvatta. Myös päihteettömyyden noudattamatta jättäminen on syy suljettuun vankilaan sijoittamiselle (L767/2005).

3.2 Sulkavan vankila

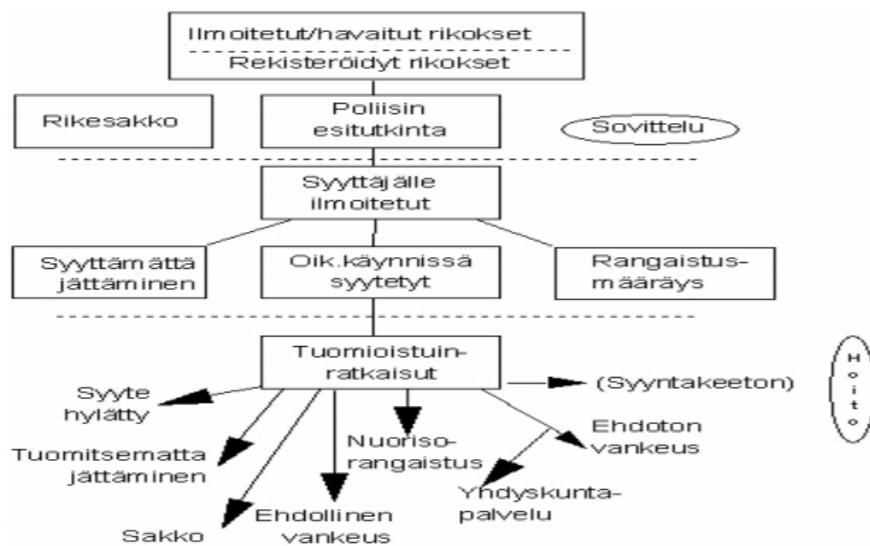
Sulkavan vankila sijoittuu kolmesta rikosseuraamusalueesta Itä- ja Pohjois-Suomen alueelle ja on yksi tämän alueen kahdestatoista vankilasta (Rikosseuraamuslaitos 2017b). Sulkavan vankila on 48-paikkainen avolaitos, jossa keskitytään ja panostetaan vankien koulutukseen sekä koevapauksien käyttöön ja laitos profiloituu vapautteen valmentavana yksikkönä (Rikosseuraamuslaitos 2018c).

Sulkavan vankilassa vangin on mahdollista opiskella metallialaa sekä 2019 vuoden alusta ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta, eli Valma-koulutusta. Valma-koulutuksesta vastaa Jokilaaksojen koulutuskuntayhtymä JEDU. Näiden lisäksi Sulkavan vankilalla on sopimus Ammattiopisto SAMledun kanssa, jonka kautta vangit voivat opiskella koulutussopimuksella. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki toiminnot, kuten kiinteistö- ja keittiötyöt ovat opinnollistettuja. Vangin on mahdollista suorittaa missä tahansa toiminnoissa tutkinnonosia tai jopa koko tutkinto. Vankilassa järjestetään monipuolisesti kuntouttavia ohjelmia esimerkiksi seksuaalirikollisille sekä väkivaltaisen käyttäytymisen ehkäisemiseksi. Toiminnoissa käytetään motivoivan työskentelyn menetelmiä ja kaikkien toimintojen tavoitteena on vähentää rikoksen uusimisriskiä. (Väisänen 2019.)

Sulkavan vankilan henkilökuntaan kuuluu vankilan johtaja ja apulaisjohtaja, rikosseuraamusesimies sekä erityisohjaajat, joiden kaikkien tehtäviin vaaditaan korkeakoulututkinto, johtajan ja apulaisjohtajan tehtäviin ylempi korkeakoulututkinto. Näiden lisäksi henkilökuntaan kuuluu vartijoita, ohjaajia ja työnjohtajia sekä koulutuksesta vastaavat JEDU:n opettajat. Kaiken kaikkiaan Sulkavan vankilassa työskentelee noin 30 henkilöä. (Väisänen 2018.)

3.3 Vankeuden polku

Kun henkilö on tehnyt rikoksen, se voidaan tuomioistuimessa tuomita ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Tätä ennen poliisi on suorittanut esitutkinnan ja syyttäjä on syyteharkinnassa päättänyt nostaa syytteen. Syytetty voidaan ottaa kiinni muun muassa kuulustelua varten, hänet voidaan pidättää ja häntä voidaan pitää säilössä esitutkinnan ajan. Syytetty voidaan vangita rikostutkinnan ja oikeusprosessin ajaksi sekä sen turvaamiseksi. (Sassi & Huhtimo 2006, 6–7.) Tämä prosessi on havainnollistettu kuviossa 2.

KUVIO 2. Oikeusprosessin kulku (Sassi & Huhtimo 2006, 7)

Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteiksi on asetettu vangin valmiuksien lisääminen rikoksettomaan elämäntapaan sekä rikosten estäminen rangaistuksen aikana (L767/2005). Rangaistukseen tuomittaessa tuomitun perusvaihtoehtoina

ovat sakko, ehdollinen ja ehdoton vankeus tai yhdyskuntaseuraamukset. Ehdoton vankeusrangaistus voi olla joko määräaikainen, eli vähintään neljätoista päivää ja enintään kaksitoista vuotta tai elinkautinen, joka on Suomessa ankarin tuomio. (Tyni 2015, 8–9.) Ehdollinen vankeus on enintään kahdeksi vuodeksi määrätty vankeusrangaistus, joka alkaa vankeuden sijaan koeajalla. Jos tuomittu tekee tänä aikana rikoksen, voidaan ehdollinen vankeus muuttua ehdottomaksi. Vankeusrangaistus voidaan muuttaa yhdyskuntapalveluksi tietyin edellytyksin tilanteessa, jossa ehdotonta vankeutta on määrätty maksimissaan 8 kuukautta. (Sassi & Huhtimo 2006, 7–8). Yhdyskuntapalvelu on palkatonta työtä ja se tehdään valvonnan alaisena (Rikosseuraamuslaitos 2018d).

Vankeuslain (L767/2005) mukaan jokaiselle vangille on laadittava rangaistusajan suunnitelma, joka on jokaisella yksilöllinen ja se sisältää kaiken tarvittavan tiedon vangin rangaistusaikaa koskien. Suunnitelmassa käsitellään muun muassa vangin työ- ja toimintakykyä, aikaisempia vankeusrangaistuksia sekä häneltä itseltään saatuja tietoja (L767/2005). Rangaistujan suunnitelmaa laadittaessa tulisi huomioida vangin itsensä lisäksi perhe ja läheiset, sekä vangin muut vankilan ulkopuolella olevat yhteisöt. Rangaistusajan suunnitelmassa tuleekin turvata vangin yhteyksien säilyminen ulkomaailmaan. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 23.)

Osana vangin rangaistusajan suunnitelmaa laaditaan vapautumissuunnitelma (L767/2005). Vankeuslain (L767/2005) mukaan vangin rangaistusajan suunnitelmaa täydennetään vapautumissuunnitelmalla ja valvontasuunnitelmalla hyvissä ajoin tulevaa todennäköistä vapautumista ajatellen. Vangin edellytykset selviytyä vapaudessa ja hänen tarpeensa erilaisille palveluille arvioidaan osana vapautumissuunnitelman laatimista. Suunnitelmaan kuuluu vapautumisen koittaessa mahdollisen tarvittavan tuen koti- tai asuinkunnalta viranomais- ja järjestötahoilta etsiminen. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.b.)

Vangilla on mahdollisuus valvottuun koevapauteen, mikäli se edistää hänen rangaistusajan suunnitelmaansa. Koevapauden tarkoitus on edistää ja helpottaa vangin paluuta takaisin oman arkensa pariin. Koevapaudessa vangin tulee pysyä hänelle osoitetussa asunnossa niinä aikoina, kun se on rangaistujan suunnitelmaan kirjattu. Laki valvotusta koevapaudesta määrittelee tarkemmat säännökset vapauteen liittyen. (629/2013.)

Jos vankeusaika on suoritettu suunnitellusti, vanki pääsee määräaikaisesta rangaistuksesta ehdonlaiseen vapauteen eli suorittamaan loput rangaistuksestaan vapaana yhteiskunnassa. Ehdonlaiseen vapauteen pääsee viimeistään, kun vanki on suorittanut kaksi kolmasosaa rangaistuksestaan. Jos rikos on tehty nuorempana kuin 21-vuotiaana, voi vanki päästä ehdonlaiseen vapauteen suorittuaan puolet rangaistusajastaan. Elinkautisesta vankeudesta vanki voi päästä ehdonlaiseen vapauteen aikaisintaan kahdentoista vuoden vankeuden jälkeen paitsi silloin, jos rikos on tehty alle 21-vuotiaana, jolloin vastaava aika on 10 vuotta. (Sassi & Huhtimo 2006, 11–12.)

4 TYÖSKENTELY PERHEIDEN KANSSA SIVIILISSÄ JA VANKILAYMPÄRISTÖSSÄ

4.1 Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö

Siviilissä tehtävän perhetyön tavoitteena on olla mukana perheen arjessa ja siellä ratkaisemassa esiintyviä haasteita ja ongelmia. Perhetyötä tehdään erilaisten toimintatapojen ja työmuotojen kautta perheen tarpeiden mukaan suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 15.) Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyölinjausten mukaan lapsi- ja perhetyön tavoitteena on tukea vangin omia voimavaroja ja tätä kautta vahvistaa vangin vanhemmuutta ja yhteiskuntaan sijoittumista. Näiden lisäksi tavoitteena on minimoida tuomiosta aiheutuvia haittoja. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 17–18.) Opinnäytetyössä nähtiin tärkeäksi sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön avaaminen, että saadaan kuva, miten siviilissä tehtävä perhetyö eroaa vankilaympäristössä toteutettavasta perhetyöstä.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan perhetyö sisältyy kunnallisiin sosiaalipalveluihin ja sillä tarkoitetaan palvelua sellaisessa tilanteessa, jossa asiakas perheineen ei pysty huolehtimaan sen hetkisestä elämäntilanteestaan. Perhetyöllä pyritään löytämään ja tukemaan perheen voimavaroja sekä mahdollisia perheen sisäisiä vuorovaikutukseen liittyviä ongelmia. Perhetyön tarkoitus on myös turvata erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveys ja kehitys. Käytännössä tarjottava tuki voi liittyä esimerkiksi arjenhallintaan, vanhemmuuden tukemiseen tai syrjäytymisen ehkäisemiseen. Tärkeää on tuoda lapsi näkyväksi ja ohjata vanhempia toimimaan vuorovaikutukseen lapsensa kanssa. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2018b.)

Sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä voidaan tehdä sekä ennaltaehkäisevänä, että korjaavana työnä, eikä se vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Jos tällainen asiakkuus kuitenkin on, ollaan silloinkin oikeutettuja saamaan sosiaalihuoltolain mukaista perhetyötä tai tehostettua perhetyötä, joka on lastensuojelulain määrittelemä avohuollon tukitoimi. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2018b.) Lastensuo-

jelulain (417/2007) mukainen tehostettu perhetyö perustuu asiakasperheelle tehtyyn asiakassuunnitelmaan ja vastaavan sosiaalityöntekijän arvioon perheen tarpeista. Tehostettu perhetyö saattaa olla sisällöltään vaihtelevaa eri kunnissa ja kaupungeissa (417/2007.) Tehostettu perhetyö on pitkäkestoista ja kuntouttavaa ja on luonteeltaan intensiivistä. Kotikäyntien määrä vaihtelee perheiden tarpeiden mukaisesti, mutta niitä voi olla jopa viisi kertaa viikossa. (Ensi- ja turvakotien liitto n.d.).

4.2 Perhetyö vankilaympäristössä

Vankeus tuo mukanaan koko vangin perheelle suuria muutoksia. Mahdollisuus tavallisen perhe-elämän viettämiseen lakkaa vangin tuomion astuessa voimaan. Useasti vangille ja hänen perheelleen aiheutuu taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia vankilaan joutumisen myötä, mutta joissain tapauksissa vankeusaika voi tehdä perheen tilanteelle hyvääkin. Yleisesti ottaen tuo se mukanaan kuitenkin yksinäisyyden tunnetta ja syrjäytyneisyyttä. (Sassi & Huhtimo 2006, 27.)

Perhetyön määrittelemisen Rikosseuraamuslaitoksen vankiloissa on vaikeaa, koska käytännöt ja työtavat vaihtelevat vankiloittain. Siitä huolimatta jokaisessa yksikössä tarjotaan perhetyötä Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyölinjausten mukaisesti. (Rikosseuraamuslaitos 2013a.) Vankilan erityisohjaajat tekevät yhteistyötä tarvittaessa lastensuojelun perhetyön kanssa (Rikosseuraamuslaitos 2019, 24). Tiiviimpi yhteistyö vankilan- ja siviiliviranomaisten kesken perheiden tukemiseksi olisi kuitenkin ajoittain paikallaan. Tärkeää vankilassa tehtävässä perhetyössä on perheen tilanteen kokonaisvaltainen hahmottaminen ja tukeminen, jossa suurena apuna voi olla yhteistyö siviilityöntekijöiden kanssa. (Sassi & Huhtimo 2006, 28.)

Vankilassa vankien perhesuhteet eivät ole työn keskiössä, mutta ne nähdään tärkeänä osana vaikuttamassa vankeuden täytäntöönpanon tavoitteiden saavuttamisesta (Enroos 2012, 45.) Vankeuslain (L767/2005) mukaan näihin tavoitteisiin kuuluvat muun muassa vangin valmiuksien lisääminen kohti rikoksetonta elämäntapaa sekä vangin elämänhallinnan edistäminen.

Perhesuhteiden tukeminen ja suhteita ylläpitävä työ ja toiminta on Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaista, koska vuoden 2019 strategia on lapsi- ja perhekeskeinen. Jotta vankeustuomion ajan vanhempi-lapsi-suhde säilyisi, halutaan työskentelyssä etenkin keskittyä siihen, lapsen etu ensisijaisesti huomioiden. Lapsen etu ja sen turvaaminen on lapsi- ja perhetyössä ensiarvoisen tärkeää ja rikosseuraamusalalla siitä vastaa perhetyötä tekevä ammattilainen. Perhetyöntekijän tulee pitää huolta lapsen oikeuksien yleissopimuksen sekä sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain mukaisesti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Lapsen mielipide on kuultava ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti päätöksiä tehdessä ja on puututtava tilanteisiin, jos tunnustetaan lapsen epäinhimillinen kohtelu. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 13, 15–18.)

Perhetyötä tehdään myös sellaisten perheiden kanssa, joissa lapsia ei ole ja näissä tapauksissa työskennelläänkin tukien vangin parisuhdetta ja tarpeen tullen puuttuen parisuhteessa esiintyvään psyykkiseen tai fyysiseen väkivaltaan. Vangin vankeusajalla on vaikutus koko vangin ympäröivään perheeseen, parisuhteeseen ja muihin sosiaalisiin verkostoihin. Parisuhteelle vankeusaika voi olla iso haaste puolison jäädessä yksin hoitamaan kodin ja arjen pyörittämistä. Tästä syystä suhteiden ylläpitäminen onkin tärkeää. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 40.)

Rosi Enroosin tekemässä arviointikeskusten työntekijöiden ryhmähaastattelussa käy ilmi, että vangin rikoksen uusimisriskiä lisääväksi tekijäksi nähdään muun muassa perhesuhteiden puuttuminen. Lähtökohtaisesti perhesuhteiden ylläpito nähdään siis merkittäviksi vangin yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että joissakin tilanteissa vankien perhesuhteita ei ole hyvä tukea. Tällaisia kiistanalaisia tilanteita voi olla esimerkiksi, jos perhesuhteet ovat olleet osavaikuttajina vangin rikokselliseen elämään tai vangin rikos on kohdistunut perheenjäseniin. (Enroos 2012, 53–57.) Vankiloissa kiinnitetään huomiota ja tarjotaan tukea näihin mahdollisiin niin sanottuihin kiistanalaisiin suhteisiin ja niistä irrottautumiseen (Rikosseuraamuslaitos 2013a).

Vanhemmuuden tukemisen kanssa ei lähdetä työskentelemään pelkästään asiakkaan toiveesta. Virkamiehen on tehtävä aina arvio lapsen edun mukaisesti, onko vanhemmuutta kannattavaa tukea. On tärkeää kiinnittää huomiota, milloin

lapsen ja vanhemman edut poikkeavat toisistaan. Kaikissa tilanteissa vanhemmuutta ei voida tukea, mutta valtaosa tilanteista on sellaisia, että jonkinlainen perhetyö on mahdollista. Tärkeää on määrittää realistiset tavoitteet työskentelylle. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 14, 53.) Vanhemmuutta voidaan tukea vankilan henkilökunnan toimesta muun muassa yksilö- ja ryhmätyöskentelyllä, keskusteluilla, vanhempi-lapsi- ja perhetapaamisilla. Rikosseuraamuslaitos ja Kriminaalihuollon tukisäätiö järjestävät yhteistyönä perheleirejä ja tämän lisäksi osa vankiloista järjestää tällaisia perheleirejä itsenäisesti. Vanhemmuuden ja perhesuhteiden tukeminen ja ylläpitäminen, sekä vapautumisen perhesuhteisiin tuomat haasteet ovat tärkeässä osassa leirien sisältöjä ja teemoja. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 36, 53, 69.)

Vankilassa tehtävän perhetyön on toivottavaa kulkea vangin ja hänen perheensä tukena jo ennen tuomion täytäntöönpanoa, vankeuden ajan ja vapautumisen koittaessa. Vankilassa tehtävän perhetyön on tärkeää etenkin vankeuden ja vapautumisen valmistelun vaiheissa toimia yhteistyössä sosiaalityöntekijän tai muun vastaavan tahon kanssa (Sassi & Huhtimo 2006, 23.) Vankeudesta vapautuminen on odotettu vaihe, mutta siihen voi liittyä paljon hämmennystä ja jännitystä. Perhedynamiikka ja sosiaaliset suhteet ovat muuttuneet ja on haastavaa löytää taas oma paikkansa perheessä. Vankeuden lopussa mahdollisesti toteutettava koevapaus on hyvä mahdollisuus vangille ja koko perheelle ikään kuin harjoitella yhdessäoloa uudelleen. Vankilasta riippuen koevapautta suunnitellessa on vangin puolison mahdollista päästä mukaan tai tulla muuten kuulluksi, minkä myötä molempien osapuolten on mahdollista nostaa esille perhettä koskettavat tärkeät toiveet ja tavoitteet vapaudelle. (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.b.) Erityisohjaaja (A, 2019) pitää tärkeänä, että läheiset otetaan mukaan esimerkiksi verkostopalaveriin. Tämä voi helpottaa vangin palaamista sosiaaliseen ympäristöönsä. Perhe koetaan merkittävänä tekijänä niin vankeusaikana kuin sen päätyttyä osana yhteiskuntaan sijoittumista. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 14.)

Vapautumiseen sopeutuminen vaatii vangin itsensä lisäksi ymmärrystä koko vangin perheeltä ja siviilissä perheen kanssa toimivilta työntekijöiltä. Vankien perhetilanteet ovat hyvin erilaisia ja toimiva perhe onkin vangin vapautuessa iso apu ja voimavara. Toimimaton perhe tulehtuneilla perhesuhteilla ja erilaisilla ongelmilla

voi johtaa vangin kohti uusintarikollisuutta. Tästä syystä onkin tärkeää, että siviiliviranomaisten kanssa työskentely pyritään aloittamaan jo ennen vangin vapautumista. Työskentelyssä laaditaan ja käydään läpi vapautumissuunnitelmaa ja motivoidaan vankia ja tämän perhettä mahdollisesti tarvittavan avun pariin. (Sassi & Huhtimo 2006, 29–30.) Lapsi- ja perhetyössä on tärkeää muistaa muut toimijat kuten kunnat ja lähiverkosto, koska ne ovat avainasemassa rikoksettoomaan elämään pyrittäessä. Aktiivinen verkostotyö lisää vapautuvien vankien valmiuksia yhteiskuntaan uudelleen kiinnittymiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 33–34.)

4.2.1 Sulkavan vankilan perhetyö

Rikosseuraamuslaitoksen laatimien lapsi- ja perhetyölinjausten mukaan on kaikissa yksiköissä oltava henkilö, joka vastaa lapsi- ja perhetyöstä ja tämän lisäksi yksikössä on oltava useampi henkilö, joka tekee lapsi- ja perhetyötä. Yhdyshenkilön vastuualueisiin kuuluu muun muassa pitää muu henkilöstö ajan tasalla lapsiin liittyvistä asioista, sekä pitää huolta oman yksikkönsä lapsi- ja perhetyöhön liittyvistä käytännöistä. Tähän sisältyy esimerkiksi perheen sisäisen yhteydenpidon tukeminen ja lapsen edun mukaisen toiminnan toteuttaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 55–56.) Linjausten mukaisesti Sulkavan vankilassa erityisohjaajat vastaavat perhetyön toteutumisesta.

Sulkavan vankilassa perhetapaamiset ovat näkyvin perhetyön muoto. Ne ovat vankien sekä työntekijän mielestä hyvin järjestettyjä ja pidettyjä. Sulkavan vankilassa ei toistaiseksi järjestetä erityisesti vangeille perheineen tai vangeille ja heidän läheisilleen ryhmiä. Erityisohjaajan mielestä muun muassa isä-lapsi-toimintaa olisi hyvä järjestää säännöllisesti, jos se olisi mahdollista. Perheleirejä on järjestetty Sulkavalla esimerkiksi parisuhde- ja isä-lapsiteemoilla. (Erityisohjaaja/a 2019.)

Sulkavan vankila ja Viola ry:n tekivät haastatteluhetkellä yhteistyötä, jonka kautta vankilalla järjestetään miestenryhmä kolme kertaa vuodessa, joka kestää viiden tapaamisen verran. Siellä erityisiä teemoja voivat olla esimerkiksi vanhemmuus

ja parisuhde. Myös erilaisissa toimintaohjelmissa, joita suunnataan muun muassa seksuaali- ja väkivaltarikollisille nousee usein puheeksi perheeseen liittyvät asiat. (Erytisohtaja/a 2019.)

Sulkavan vankilan perhetyössä käytetään erilaisia menetelmiä käsittelemään monia eri aiheita. Yksi näistä menetelmistä on Lapset puheeksi -menetelmä. (Erytisohtaja/a 2019.) Lapset puheeksi -menetelmän avulla pyritään luomaan ymmärrystä sekä keinoja arkisiin toimintoihin vanhempien ja heidän lastensa välille. Perimmäinen tavoite menetelmällä on lapsen mahdollisimman hyvän arjen turvaaminen niin kotona kuin esimerkiksi koulussakin. (Suomen Mielenterveysseura n.d.) Tällaisilla puheeksi otto -menetelmillä pystytään tukemaan vanhemmuutta sekä perhesuhteita. Menetelmien käyttö taas tukee lapsi- ja perhetyön tavoitteita. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 18–19.)

4.2.2 Vangin perhe ja läheiset

Vankeuslaissa eritellään vangin lähiomainen ja muu läheinen. Lähiomaisella tarkoitetaan suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa olevia sukulaisia, eli esimerkiksi vangin lapsia tai vanhempia. Lähiomaisiin lukeutuvat myös vangin avio- puoliso ja sisarukset. Muihin läheisiin lukeutuvat vangin avopuoliso tai muut henkilöt, joiden kanssa vanki on asunut ennen vankilaan saapumistaan. (L767/2005.) Kriminaalihuollon tukisäätiön mukaan vangin läheisiksi lukeutuvat vankeuslain määritelmän lisäksi ystävät ja puoliso. Vankeusrangaistuksella on suuri vaikutus vangitun lisäksi hänen perheeseensä, parisuhteeseensa ja muihin sosiaalisiin suhteisiin. Vangitseminen onkin kriisitilanne myös vangin läheisille ihmisille. (Kriminaalihuollon tukisäätiö, n.d.b.) Kriminaalihuollon tukisäätiö työskentelee rikostaustaisten sekä heidän läheistensä hyväksi (Kriminaalihuollon tukisäätiö n.d.a). Perheitä on lukuisia erilaisia ja on esitetty, ettei perheestä olekaan vain yhtä ainutta tarkkaa määritelmää. Vaikka vankien perhesuhteisiin liittyen onkin muodostettu erilaisia sääntöjä ja luokitteluja, on monimuotoisten perhesuhteiden huomiointi merkittävää. (Enroos 2012, 71.)

Rikosseuraamuslaitoksen julkaiseman Rikosseuraamusasiakkaat -monisteen (2018b, 5) mukaan vuonna 2018 Suomessa oli 5934 vankia, joista vankeusvankeja oli 2365. Vuoden 2009 aikana vankilassa oli 9409 eri vankia kaikkiaan. Kriminaalihuollon tukisäätiö teki vuonna 2009 selvityksen, jonka mukaan 62 prosentilla vangeista oli omia lapsia, jolloin vankeus koskettaisi noin 12 500 lasta vuositasolla. Tästä luvusta puuttuu vielä samassa taloudessa asuvan puolison aikaisempien liittojen lapset. Tehty selvitys liittyi yhteydenpitokäytäntöihin ja halusi saada vastauksia esimerkiksi siihen kuinka paljon vangeilla on lapsia sekä ketä kaikkia vangit laskevat läheisikseen. Vuoden 2009 vankimäärien perusteella selvitys arvioi vankeuden koskettavan vuosittain noin 55 500 läheistä. Läheisikseen kyselyyn vastanneet vangit laskevat kaikki, joihin he pitivät yhteyttä, muun muassa aviopuolisot, lapset, vanhemmat, kaverit ja sukulaiset. (Ryynänen & Suomela 2011, 55–56.)

Tarkkaa tietoa vankien läheisistä ja heidän lukumäärästään on vaikea saada, mutta jotain tietoja vankien perhesuhteista kirjataan, kun vanki tulee vankilaan tutkinta- tai vankeusvankina. Vanki ilmoittaa omat lähiomaisensa ja väestötietojärjestelmästä nähdään, kuinka monta alle 18-vuotiasta biologista lasta vangilla on. Myös huoltajuustilanne tarkistetaan sieltä, jos vanki on huoltajana uuden puolisonsa lapsille. Näitä tietoja enempää väestötietojärjestelmästä eivät vankilan työntekijät saa katsoa, joten loput tiedot perhesuhteista ja läheisistä jäävät heidän tiedusteltaviksi vangilta itseltään. Haastattelemalla selviää esimerkiksi, onko vangin puolisoilla lapsia, joiden huoltaja hän ei ole. Vangin luvalla vankilan henkilökunta voi olla yhteydessä hänen läheisiinsä. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 22–23.) Sulkavan vankilassa läheisiin ja tarkemmin ottaen puolisoihin ollaan yhteydessä, kun suunnitellaan ensimmäisen kerran perhetapaamista. Tukiverkostoa kartoittaessa selviää tarkemmin, keitä vanki pitää itselleen läheisimpinä henkilöinä. (Erityisohjaaja/a 2019.)

4.2.3 Yhteydenpito vankilassa ja sen ulkopuolella

Rikosseuraamuslaitos on julkaissut 1/2012 tutkimuksen liittyen vankilaelämän laadullisiin tekijöihin. Tutkimuksessa perehdyttiin muun muassa turvallisuuskysymyksiin, vankilan fyysisiin olosuhteisiin ja hyvinvointiin. Kyselyssä nousi esille

muun muassa, että toimivat yhteydenpitomenetelmät olivat vangeille yksi merkittävimmistä vankilaelämän laatuun vaikuttavista elementeistä. (Linderborg, Blomster, Tyni & Muiluvuori, 2012, 69.) Sulkavan vankilassa vangin on mahdollista olla yhteydessä vankilan ulkopuolelle matkapuhelimella, kirjeitse sekä tietokoneella Skype -sovelluksen avulla (erityisohjaaja/b 2019.).

Vankeuslaissa määritellään, että vangilla on vankeuden aikana oikeus vastaanottaa vieraita valvotusti. Läheisiään tai sovitusti muita itselleen tärkeitä henkilöitä voi tavata myös valvomattomasti. (767/2005.) Valvotut tapaamiset toteutuvat Sulkavan vankilassa siihen suunnitellussa tilassa niin, että vangit ja läheiset voivat vapaasti viettää aika yhdessä. Valvotuissa tapaamisissa voi vierailla vangin läheisiä ja tuttuja, kuten puoliset, lapset, sukulaiset ja kaverit. (Erityisohjaaja/b 2019.)

Sulkavan vankilassa toteutuvat myös valvomattomat tapaamiset, eli niin sanotut perhetapaamiset. Ne tapahtuvat valvomattomasti ja kestävät kaksi yötä. Normaalisti perhetapaamiset sijoittuvat viikonlopuille perjantain ja sunnuntain välille. Sulkavan vankilassa perhetapaamisille on kolme erillistä tilaa eli kolme vankia voi viettää perhetapaamista samanaikaisesti. (Erityisohjaaja/b 2019.)

Vankeuslaissa (767/2005) on määritelty vankien oikeudet vankilasta poistumiseen liittyen ja nämä pätevät kaikissa vankiloissa samalla tavalla. Poistumisluvasta on kolme erilaista muotoa ja ne kaikki perustuvat vangin vankilan ulkopuolisen elämän yhteyksien ylläpitämiseen sekä takaisin yhteiskuntaan integroitumiseen, ja samalla ne edesauttavat vankia selviytymään vapaudenmenetykseen liittyvistä haitoista. Nämä kolme poistumislupaa ovat poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella, poistumislupa tärkeästä syystä sekä poistumislupa erittäin tärkeästä syystä.

5 OSALLISUUS

5.1 Osallisuudesta lyhyesti

Osallisuus koetaan käsitteenä moniulotteiseksi. Osallisuus käsitteenä kokoaa useita näkökulmia ja erilaisia lähestymistapoja ja sitä onkin kutsuttu sateenvarjo-käsitteeksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017, 3.) Osallisuuden tunnetta pidetään olennaisena osana ihmisten hyvinvointia. Se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ihminen tuntee olevansa tärkeä muiden ihmisten silmissä ja voi toimia itsenäisesti sen sijaan, että olisi passiivinen vastaanottaja. (Törrönen 2016, 12.) Sisällytimme opinnäytetyöhömme osion osallisuudesta, koska opinnäytetyömme yhtenä tärkeänä tavoitteena oli osallistaa ja kuulla vankeja sekä heidän mielipiteitään heille järjestettävään toimintaan liittyen.

Osallisuudella voidaan tarkoittaa yhteisön sisäistä tasavertaisuutta, luottamusta sekä arvostusta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019a). Resurssit, toimijuuden edellytykset ja tarpeet vaikuttavat osallisuuden rakentumiseen ja muuttumiseen. Osallisuuteen liittyy mahdollisuus ilmaista oma mielipide, oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista sekä vaikuttaa tekijöihin, jotka koskettavat omaa terveyttä ja hyvinvointia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018, 10.)

Osallisuus yhteisöön ja sosiaalisiin verkostoihin synnyttää ja lisää henkilön sosiaalista pääomaa, näin henkilö tuntee olevansa osa yhteisöä ja toimii sen asioiden hyväksi. Samaan aikaan yhteisö voi joko sallia tai evätä henkilön osallisuuden yhteisössä. (Törrönen 2016, 50–51.) Sosiaalisella pääomalla voidaan tarkoittaa esimerkiksi ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita ja niissä vallitsevaa luottamusta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019b). Närhi, Kokkonen & Matthies (2013) kuvaavat osallisuuden käsitteen laajemmaksi, kuin osallistuminen. Osallisuus on mahdollisuutta osallistua, vaikuttaa ja toimia, yhteiskuntaan kiinnittymistä ja kokemusta jäsenyydestä. Närhi ym. pitää osallisuuden vastakohtana osattomuutta, jolloin yksilö on jonkin yhteiskunnassa tärkeänä pidettävän asian, kuten työmarkkinoiden ulkopuolella. (Närhi ym. 2013, 115.) Osallisuus voidaan nähdä muun muassa kuulumisena yhteisöön tai muuhun sellaiseen, sitoutumisena asioihin

vaikuttamiseen sekä vastuun ottamisena. Osallisuus voidaan tiedostaa kokemusten kautta, kun taas osallistuminen viittaa enemmän aktiiviseen toimintaan. Koettu osallisuus ja osallistuminen voivat vahvistaa yhteisössä toimivien jäsenten vuorovaikutusta. Se myös auttaa yhteisten pelisääntöjen ja käytäntöjen muodostamisessa. (Törrönen 2016, 50–51.)

Osallisuus voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat riittävä toimeentulo ja hyvinvointi, yhteisöön kuuluminen sekä toiminnallinen osallisuus. Jonkin näistä vähentyminen voi alentaa osallisuuden tunnetta ja lisätä syrjäytymisriskiä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019a.) Syrjäytymisriskissä olevaksi voidaan tilastokeskuksen (2018) mukaan määritellä henkilö, joka elää pienituloisessa kotitaloudessa, taloudessa, jossa kärsitään merkittäviä materiaalisia puutteita tai taloudessa, jonka työpanos on vähäistä yhden vuoden aikana.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2017) jakaa osallisuuden seuraavasti; osallisuus omaan elämään, osallisuus erilaisissa vaikuttamisprosesseissa, kuten lähipiirissä tai yhteiskunnassa ja paikallisena osallisuutena. Omassa elämässä osallisuutta voidaan edistää muun muassa lisäämällä elämän hallittavuutta ja ennakoitavuutta ja esimerkiksi tarvetta vastaavien palveluiden avulla. Omien tarpeiden ja voimavarojen tiedostaminen on tärkeää, ollakseen osallinen omassa elämässään. Tämä lisäksi osallisuuteen sisältyy liittyminen erilaisiin vaikuttamisprosesseihin. Ihmiselle on tärkeää kokea merkityksellisyyttä, vaikuttaa ja vaikuttua. Paikallisella osallisuudella tarkoitetaan yhteisen hyvän luomista yhdessä lähellä ihmistä, jonka kautta voidaan luoda myös uusia vastavuoroisia suhteita ja kokea merkityksellisyyttä ja arvokkuutta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017, 23, 25, 29, 38.)

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) yhtenä tarkoituksena on vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta. Osallisuutta edistävä toiminta nostetaan esille sosiaalihuoltolain ensimmäisen luvun neljännessä momentissa, jossa käsitellään asiakkaan etua. Osallisuutta edistävä toiminta nähdään tärkeäksi seikaksi ja asiakkaan etua arvioitaessa onkin kiinnitettävä huomiota sen turvaamiseen. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) pyrkii edistämään asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sekä lisäämään asiakaslähtöisyyttä ja luottamuksellisuutta asiakassuhteessa. Toisen luvun kahdeksannessa

momentissa korostetaan asiakkaan edun ensisijaista huomioimista, asiakkaan oman mielipiteen ja toiveiden kuulemista ja huomioimista sekä asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamista. Asiakkaalla on oikeus olla osallisena ja vaikuttamassa suunnitteluun ja toteuttamiseen häntä koskeviin palveluihin liittyen.

5.2 Sosiaalinen osallisuus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kuvaa, että osallisuuteen voidaan sisällyttää esimerkiksi luottamus, palvelut, taito, toiminta sekä yhteiset merkitykset, jotka toimivat ihmisten omina sekä yhteisinä voimavaroina. Yhteiset merkitykset muodostuvat vuorovaikutuksessa ihmisten kesken. Nämä merkitykset kerääntyvät kokemuksiin sekä ajatuksiin erilaisina kuvina, aistimuksina ja tunteina. Kokemus osallisuudesta voi vaikuttaa siihen, kuinka paljon ihminen pystyy hyödyntämään mahdollisesta toimintakyvystään. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018a.)

Sosiaalinen osallisuus voidaan nähdä vastakohtana syrjäytymiselle ja sen tarkoitus on torjua köyhyyttä ja syrjäytymistä. Sosiaalinen osallisuus on todella laaja käsite eikä sille ole vakiintunut yhtä tiettyä määritelmää. Ensisijaista on tuoda ihmisiä lähemmäs yhteiskunnan erilaisia toimintoja yhteiskunnan reunoilta ja sen ulkopuolelta. Julkisen vallan täytyy turvata ihmisille oikeudet ja mahdollisuudet osallistua yhteiskunnan toimintaan, se on myös sosiaalista osallisuutta. Se on erittäin tärkeää ihmisen hyvinvointia ajatellen. Sosiaalinen osallisuus ilmeneekin osittain sillä, että henkilöllä on pääsy sosiaali- ja terveystalveluihin, mutta myös työmarkkinoille. (Leemann, Kuusio & Hämäläinen 2015, 3.)

Sosiaalinen osallisuus liittyy sosiaalisiin suhteisiin ja ne voidaan jakaa neljään osa-alueeseen. Näitä osa-alueita ovat *markkinasuhteet*, esimerkiksi työ ja koulutus ja *byrokraattiset suhteet* eli asema tai roolit, jotka määrittävät henkilön oikeuksia, esimerkiksi kansalaisuus. Sitten ovat *assosiatiiviset suhteet*, jotka perustuvat henkilön kiinnostuksiin, esimerkiksi kerhot. Neljäntenä on *yhteisölliset suhteet*, esimerkkinä perhe ja jengit. Sosiaalisten suhteiden luonne voi vaihdella erilaisissa tilanteissa mutta ne ovat yhteydessä toisiinsa. (Leemann, Kuusio & Hämäläinen 2015, 4.)

Sosiaalisella osallisuudella voidaan nähdä kokemuksellinenkin puoli. Se on tunneperäistä ja syntyy vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Oleellisimpana ovat tunne johonkin kuulumiseen sekä tunne siitä, että pystyy vaikuttamaan omiin asioihinsa. Tämä tunne on subjektiivinen eikä siihen voida vaikuttaa ympäriltä, mutta sitä voidaan pyrkiä edistämään. Osallistuminen voidaan nähdä yhtenä keinona edistää kokemusta osallisuudesta. Osallistuminen mahdollistaa kokemuksen siitä, että ihminen voi toimia aktiivisesti ja vaikuttaa itseään tai ympäristöään vaikuttaviin asioihin. Kun henkilö ymmärtää osallistumisen synnyttämät hyödyt, hän voi kokea olevansa osallisena jossain. (Leemann, Kuusio & Hämäläinen 2015, 5.)

Vuorovaikutuksessa sosiaalinen osallisuus on sekä tunnetta että toimintaa. Tämä toiminta voidaan jakaa neljään toimintoon, joita ovat tieto-osallisuus, suunnittelu-osallisuus, päätösosallisuus sekä toimintaosallisuus. Tieto-osallisuus liittyy muun muassa tiedon vastaanottamiseen. Suunnitteluosallisuus liittyy oikeuteen olla suunnittelemassa oman elinympäristönsä asioita. Päätösosallisuus on oikeutta olla päättämässä omaan elämään liittyvistä asioista. Toimintaosallisuus oikeuttaa toteuttamaan toimintaa muiden kanssa sen hetkisessä elinympäristössään. (Leemann, Kuusio & Hämäläinen 2015, 6.)

6 HAASTATTELUJEN TOTEUTUS

Opinnäytetyöllä haluttiin selvittää, miksi perhetyö on tärkeää vangeille vankeuden aikana ja miten läheistenpäivän kaltaista toimintaa voitaisiin kehittää osana Sulkavan vankilan perhetyötä. Läheistenpäivän peruunnuttua nähtiin tärkeäksi selvittää, millainen toiminta innostaisi vankeja ja läheisiä. Haastattelujen kautta pyrittiin selvittämään, onko läheistenpäivän kaltaiselle toiminnalle jatkossa tarvetta, vai kaivataanko perhetyön tueksi toisenlaista toimintaa. Samalla Sulkavan vankila sai arvokasta tietoa siitä, onko tällainen toiminta vankien mielestä tarpeellista. Haastattelujen kohderyhmänä toimivat kolme Sulkavan vankilan vankia sekä yksi vankilan erityisohjaajista. Yksi haastatteluun kutsutuista vangeista oli ilmoittautunut osallistuakseen vankilalla järjestettävään läheistenpäivään ja kaksi muuta haastatteluun osallistuvista ei. Sulkavan vankilan erityisohjaaja valikoi ja kutsui vangit haastatteluun. Kaikilla haastateltavilla vangeilla on eri ikäisiä lapsia ja he olivat haastatteluhetkellä erilaisissa parisuhteissa.

Vankien haastattelut toteutettiin erillisessä rauhallisessa huoneessa ja työntekijän haastattelu hänen omassa työhuoneessaan. Haastateltavat vangit allekirjoittivat ennen haastattelun alkua suostumus -lomakkeet (liite 3). Haastatteluun kutsutut vangit osallistuivat haastattelutilanteeseen täysin vapaaehtoisesti ja heitä informoitiin opinnäytetyöstä ja haastattelusta ennen haastattelun alkamista. Jokaisen vangin haastattelulle oli sovittu aikaa puoli tuntia. Haastattelut kestivät kahdeksasta minuutista kahteenkymmeneen minuuttiin ja erityisohjaajan haastattelu oli kestoaltaan noin 40 minuuttia.

Opinnäytetyössä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelun yhtenä suurimmista eduista nähdään joustavuus, koska haastatteluissa pystytään esimerkiksi säätelemään kysymysten järjestystä haastateltavien vastauksia myötäillen ja tilanne huomioon ottaen. Haastattelumenetelmä valittiin opinnäytetyöhön, koska haluttiin selvittää kokemuksia ja mielipiteitä. Vangit nähtiin tutkimuksen aktiivisina osapuolina. Tämän lisäksi haastattelu antoi haastateltaville mahdollisuuden vastata laajemmin, kuin mitä pystyttiin ennakoimaan. Haastattelussa voi olla myös tutkimuksen luotettavuutta vähentäviä tekijöitä. Haastattelut

vievät aikaa ja ne tulee suunnitella erittäin tarkasti. Haastateltava voi kokea tilanteen uhkaavana sekä vastata kysymyksiin sosiaalisesti odotetulla tavalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 205–206.)

Haastattelutilanne haluttiin pitää mahdollisimman rentona ja avoimena, jolloin haastateltavien on helpompi vastata kysymyksiin rehellisesti omien mielipiteidensä mukaisesti. Puolistrukturoidussa haastattelussa on kaikille haastateltaville samat kysymykset, mutta niiden paikka haastattelussa voi vaihdella. Kysymysten sanamuodot voivat vaihdella eikä vastauksia ole sidottu mihinkään, vaan kaikki voivat vastata omin sanoin. Teemahaastattelussa kaikkein olennaisinta on, että se perustuu teemoihin eikä tarkkoihin yksityiskohtaisiin kysymyksiin. Teemahaastattelussa otetaan huomioon haastateltavien omien tulkintojen ja merkityksensä keskeisyys. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47–48.) Pääteemat valittiin läheistenpäivään liittyen ja näiden teemojen sisälle kehitettiin muutama tarkentava kysymys.

Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisen tutkimuksen aineisto on ilmaisultaan tekstiä, joka syntyy esimerkiksi haastattelun tai havainnoinnin avulla. Laadullisen tutkimuksen yleisin aineiston keruumenetelmä Suomessa onkin haastattelu. Laadullisen tutkimuksen tunnusmerkkeinä pidetään muun muassa tutkittavien näkökulmaa ja hypoteesittomuutta. Hypoteesittomuudella tarkoitetaan laadullisessa tutkimuksessa sitä, että tutkimuksen kohteesta tai tutkimuksen tuloksista ei ole tutkijalla tarkasti määritettyjä ennakko-olettamuksia. Laadullisen tutkimuksen tutkimustuloksia ei usein voida yleistää, vaan tulokset ovat paikallisia ja historiallisesti muuttuvia. Tämä johtuu siitä, että laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on pienen tapausmäärän perusteellinen analysointi, eli laatu, ei määrä. (Eskola & Suoranta 1998, 13, 15–16, 18–19, 86.)

Hirsjärvi ym. tulkitsevat laadullisen tutkimuksen lähtökohdaksi todellisen elämän kuvaamisen. Se viittaa siihen, että kaikkien todellisuus on erilainen ja moninainen, mikä tutkimusta tehdessä tulee ottaa huomioon. Laadullisen tutkimuksen voidaankin todeta tavoittelevan uusia tosiasioita enemmän kuin läpi käydä vanhoja jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi ym. 2014, 161.)

Aineiston analysoinnissa käytettiin sisällönanalyysiä, joka on perusanalyysimenetelmä. Sitä voidaan käyttää yksittäisenä metodina tai teoreettisena viitekehystenä (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91). Tässä työssä käytettiin sisällönanalyysin piirteitä. Tarkoituksena oli etsiä aineistosta teemoihin liittyviä näkemyksiä ja ajatuksia.

Haastattelut äänitettiin puhelimella ja nauhurilla, että materiaalit saatiin varmasti tallennettua. Haastattelujen jälkeen vankien haastattelut aukikirjoitettiin, eli litteroitiin. Tässä työssä vankien haastattelut on litteroitu sanatarkasti. Sanatarkka litterointi tarkoittaa sitä, että haastattelu on kirjoitettu kirjalliseen muotoon sanasta sanaan säilyttäen haastateltavan puhekieliset ilmaisut ja murre. Työntekijän haastattelua ei litteroitu sanatarkasti, vaan haastattelusta kirjattiin ylös vain ydin sisältö, mikä tarkoittaa propositiotason litterointia. (Kananen 2010, 58–59.)

Haastatteluvastaukset jaettiin teemoihin haastattelukysymysten ja -teemojen mukaisesti. Haastattelut sisälsivät kaksi teemaa; ajatuksia läheistenpäivästä sekä läheistoiminnan kehittämissuhteita. Molemmat teemat sisältävät vankien sekä työntekijän näkökulman haastatteluissa keskustelluista aiheista.

Ensimmäiseksi haastatteluaineistot koottiin omiin tiedostoihin, minkä jälkeen ne litteroitiin sanatarkasti. Litteroinnin jälkeen teksteistä korostettiin ja eroteltiin teemakysymykset sekä niihin vastauksen antavat tekstit. Lisäksi litteroiduista teksteistä korostettiin ja eroteltiin oleellisia vastauksia, jotka sopivat työhön varsinaisten teemojen lisäksi.

7 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Haastatteluiden ja aineiston keräämisen laatu edistää työn luotettavuutta. Hyvä valmistautuminen ennen haastatteluja ja teknisten laitteiden kunnosta huolehtiminen edesauttavat haastattelujen onnistumista. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 184–185.) Tutkimusaineiston suojaamisesta ja luottamuksellisuudesta on huolehdittu säilyttämällä kaikkia haastattelujen materiaaleja huolellisesti. Kaikki haastatteluihin liittyvät materiaalit hävitetään heti tutkimuksen valmistuttua kuten tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009, 9) suosittelee. Tutkimusaineiston julkistamiseen ja tiedon hankintaan liittyy tutkimuseettisiä periaatteita ja eettisesti hyvä tutkimus noudattaakin hyviä tieteellisiä käytänteitä (Hirsjärvi ym. 2014, 23). Opinnäytetyö on kirjoitettu niin, ettei tuloksista tai muusta tekstistä voi tunnistaa haastateltavien henkilöllisyyttä.

Haastatteluun osallistuneille vangeille laadittiin allekirjoitettavaksi suostumus -lomakkeet (liite 3.), joiden avulla varmistuttiin siitä, että he olivat osallistumassa haastatteluihin täysin vapaaehtoisesti. Lomakkeet käytiin läpi yhdessä haastatteluun osallistuvien kanssa ennen haastattelun alkamista. Suostumus -lomake piti sisällään muun muassa selvitykset haastattelun luottamuksellisuudesta, haastateltavan yksityisyyden suojan säilyttämisestä ja opinnäytetyön valmistuessa haastattelumateriaalien tuhoamisesta. Tämän lisäksi vangeille kerrottiin opinnäytetyöstä, seuraavista työn vaiheista sekä mihin tarkoitukseen äänitteitä käytetään. Haastatteluihin osallistuville annettiin mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä haastatteluun ja opinnäytetyöhön liittyen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 4–6.)

Validius käsite saatetaan usein yhdistää kvantitatiiviseen eli määrälliseen tutkimukseen. Hirsjärvi ym. liittävät sen laadulliseen tutkimukseen, koska validius nähdään kuvauksen ja siihen liitettyjen tulkintojen yhteensopivuutena. Laadullisen työn luotettavuus lisääntyy, mitä tarkemmin työn tekijä selostaa työn eri vaiheet. Tämä sisältää muun muassa haastattelujen olosuhteiden määrittelemisen sekä haastatteluihin käytetystä ajasta kertomisen. Kun tällaisista asioista kerrotaan tarkasti ja totuudenmukaisesti, lisää se merkittävästi tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2014, 232.)

Vankien haastattelut toteutettiin erillisessä rauhallisessa huoneessa ja olimme molemmat opinnäytetyöntekijät mukana jokaisessa haastattelussa. Istuimme haastattelutilanteessa haastateltavaa vankia vastapäätä ilman, että välissämme oli pöytää tai muuta estettä. Pyrimme kohtaamaan jokaisen haastateltavan arvostaen ja kunnioittavasti. Haastatteluissa ei kysytty tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009, 7) periaatteita noudattaen haastateltavien taustoista, vankeuden syystä tai muista yksityisasioista, vaan haastateltavat saivat itse tuoda esille sellaiset asiat, jotka kokivat tarpeelliseksi. Haastateltavien perhesuhteista kysyttiin haastattelun alussa, koska ne koettiin oleelliseksi tiedoksi tutkimuksen kannalta. Haastattelutilanteet pyrittiin luomaan haastateltaville mahdollisimman mukaviksi, rennoiksi ja samanlaisiksi keskenään. Jokaisessa haastattelussa käytiin läpi samat ennalta suunnitellut teemat, mutta kysymykset teemojen sisällä saattoivat esiintyä keskusteluissa eri järjestyksissä.

Sulkavan vankilan erityisohjaaja valikoi ja kutsui haastatteluun osallistuneet vangit puolestamme. Yksi vangeista kutsuttiin haastateltavaksi, koska hän oli toinen läheistenpäivään ilmoittautuneista osallistujista. Tietoomme ei tullut millä perusteella kaksi muuta haastateltavaa valikoituivat mukaan. Emme päässeet tapamaan haastateltavia etukäteen, joten emme voi olla varmoja, kuinka hyvät lähtötiedot haastateltavat ovat saaneet ennakkoon haastatteluun valmistautumista varten.

Tutkimukseen osallistuneet kolme vankia, olivat 7,3% Sulkavan vankilassa haastatteluhetkellä Väisäsen (2019) mukaan paikalla olevista 41:stä vangista. Pysyvyys tutkimustuloksissa, eli reliabiliteetti tarkoittaa sitä, että mikäli tutkimus toistettaisiin, saataisiin jälleen samat tulokset (Kananen 2010, 69). Tässä työssä reliabiliteetti ei toteudu, koska näiden kolmen haastateltavan kokemuksia ja mielipiteitä ei voida yleistää kaikkien vankien yhteisiksi. Tämä seikka tulee huomioida, mikäli opinnäytetyön tuloksia hyödynnetään läheistenpäivän kaltaisen toiminnan kehittämistä varten tulevaisuudessa. Mielipiteet ja toiveet vaihtuvat vankilassa vankien vaihtuessa, mikä tarkoittaa sitä, että samanlaisten tutkimustulosten saaminen on mahdotonta.

8 AJATUKSIA LÄHEISTENPÄIVÄSTÄ

Haastateltavilta haluttiin selvittää, millaisia ajatuksia suunniteltu läheistenpäivä heissä herätti ja mitkä olivat niitä syitä, jotka joko saivat heidät ilmoittautumaan päivään tai mitkä asiat johtivat siihen, että he eivät ilmoittautuneet. Kaikki haastateltavat kertoivat nähneensä mainokset (liite 2.) liittyen päivään ja ne olivat herättäneet heissä erilaisia ajatuksia.

Kahden haastateltavan mielestä idea läheistenpäivästä oli hyvä. Toisen mielestä päivä olisi ollut parempi järjestää arkena. Hän piti kyseistä ajankohtaa esteenä osallistumiselleen, koska viikonloppuna järjestetään valvotut tapaamiset sekä valvomattomat- eli perhetapaamiset. Toinen vanki olisi ollut valmis osallistumaan päivään myös viikonloppuna. Yksi vastaajista piti läheistenpäivää itselleen ja läheisilleen tarpeettomana, koska koki perhetilanteensa ja -suhteidensa olevan haastatteluhetkellä tasapainoiset.

Erytisohjaaja (A, 2019) mielestä läheistenpäivä ideana on hyvä, mutta saattaa tarvita hieman muokkaamista Sulkavan vankilaan sopivammaksi. Läheistenpäivää voisi hänen mielestään yrittää järjestää esimerkiksi arkena viikonlopun sijasta, jolloin vangit läheisineen saisivat niin sanotusti ylimääräistä aikaa toistensa kanssa, koska viikonloppuisin on joka tapauksessa mahdollista tavata. Erytisohjaaja pitää läheistenpäivän kaltaista toimintaa tärkeänä, koska se on yksi tapa ylläpitää vankien ja heidän läheistensä välisiä yhteyksiä.

Läheistenpäivä oli herättänyt yhdellä vastaajista ajatuksia ja toiveita siitä, olisiko haastateltavan läheisten ollut mahdollista päästä tutustumaan asuintiloihin. Haastateltava kertoi, että olisi hienoa, jos läheiset näkisivät missä hän asuu ja aikaansa viettää.

Kaikissa haastatteluissa nousi esille haastavat välimatkat vankilan ja kodin välillä. Haastateltavat vangit ja erityisohjaaja arvelivat pitkän välimatkan joissain tapauksissa estävän vankilalle saapumisen kokonaan. Kaksi haastateltavista kertoi keskustelleensa muiden vankien kanssa siitä, että välimatkat ovat todellinen ongelma muillakin vangeilla läheisineen. Kustannuskysymyksistäkin keskusteltiin,

kun haastateltava ajatteli sen olevan yksi oleellinen este läheisten saapumiselle. Yksi haastateltavista tiivistä asian seuraavanlaisesti

Ne ei meinaa päästä oikee mistää ja monella ei oo omaa autoo, sit se on kustannuskysymys...

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että Sulkavan vankilan perhetapaamiset ovat hyvin järjestettyjä ja, että niihin pääsee halutessaan välillä jopa joka viikonloppu. Kahdella vastaajista läheiset käyvätkin usein perhetapaamisilla ja yhdellä läheiset käyvät koko ajan enenevässä määrin. Sulkavan vankilan hyvistä tapaamiskäytännöistä yhden haastateltavan kanssa keskustellessa esille nousi sellainen ajatus, että läheistenpäivän kaltaista toimintaa kannattaisi suunnata mieluummin suljettuihin vankiloihin, joissa perhetyö ja tapaamiset ovat muutenkin rajatumia. Alle on listattu kommentit jokaisen vangin haastattelusta liittyen Sulkavan vankilan perhetapaamisiin.

Toki lapsi (nimi poistettu) on käynyt perhetapaamisissa, mitkä täällä on ihan erinomaset.

Käy no, tosi useesti. Et aina, ku on mahollista. Ni meil on ollu niinku yleensä kahen viikon välein pt (perhetapaaminen), mut on ollu viikon väleinki ja sit on ollu monta viikkoo ihan peräkkäin et joka viikonloppu.

Kyl tääl on aika hyvät noi perhetapaamiset mun mielestä.

Vilppulan vankilassa järjestettiin kesällä 2019 valtakunnallinen perheleiri, johon vangit Sulkavalta olisivat voineet hakea osallistujiksi. Sulkavan vankilan vankeja ei syystä tai toisesta kuitenkaan hakenut osallistujiksi tälle leirille. Valtakunnallisia perheleirejä järjestetään Kriminaalihuollontukisäätiön ja Vilppulan vankilan toimesta useita vuodessa. (Erityisohjaaja/a 2019.)

9 LÄHEISTOIMINNAN KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

Haastatteluissa kysyttiin, millaista toimintaa vangit toivoisivat vankilassa järjestettävän heille ja heidän läheisilleen. Kaikilta kolmelta haastatteluun osallistuvalla tuli samankaltaisia kehittämisehdotuksia, mutta vastauksissa oli myös joitain eroavaisuuksia.

Yksi haastateltavista koki mukavaksi ajatukseksi sen, että läheiset pääsisivät näkemään vangin arkiset rutiinit. Ruokalassa yhdessä syöminen ja ilmoittautumisen näkeminen olisivat hänen kertomansa mukaan mukavia asioita niin hänelle, kuin hänen läheisilleenkin. Toisaalta normaaleista toiminnoista poikkeaminen, kuten vankilan grillikatoksessa yhdessä grillaaminen voisi houkutella hänen mielestään väkeä mukaan ja toimia osana läheistenpäivää. Haastateltava esitti toiminnan järjestämistä kohtaan seuraavanlaisen toiveen

Jotai semmost ehkä vähä poikkeavaa mitä meillä on, et ei ihan sitä perinteinen kahvi ja rusinapulla.

Yksi haastateltavista ei meinannut alkuun keksiä, millaista toimintaa kaipaisi perhetapaamisten lisäksi. Keskustelun syvennyttyä esille kuitenkin nousi joitain toiveita. Kahdesta haastattelusta nousi, että vankilan ulkopuolella läheisten tapaminen olisi tärkeää. Puheissa nousi esille muun muassa keilaus sekä kylpylässä tai huvipuistossa käyminen. Haastatteluissa kaikkein tärkeimmäksi nousi läheisten ja erityisesti lasten kanssa yhdessä vapaamuotoinen oleskelu ja yhteinen toiminta, joka järjestettäisiin vankilassa tai sen ulkopuolella. Haastateltavat oletivat heidän läheistensä toivovan näitä samoja asioita. Eräs haastateltavista totesi tapaamisten tärkeyteen liittyen seuraavasti

Ku onhan se aina tääl vietetty aika pois siitä lapsen elämästä.

Yhdessä haastatteluista kävi ilmi, että läheistenpäivälle tai sen kaltaiselle toiminnalle hyvä ajankohta olisi arkipäivä, esimerkiksi tiistai, keskiviikko tai torstai. Hän koki, että perhetapaamiset viikonloppuna ovat sellaista aikaa, jonka hän haluaa viettää rauhassa perheensä kanssa, eikä hän kaipaa sen lisäksi silloin muuta toi-

mintaa. Haastateltava uskoi, että moni vanki voisi kiinnostua osallistumaan päivään ja yhteiseen toimintaan, jos toiminta tapahtuisi muulloin, kuin viikonloppuna. Arkipäivänä läheistenpäivän tai sen kaltaisen toiminnan järjestäminen toisi viikonloppun valvottujen ja perhetapaamisten lisäksi yhden ekstra päivän, jolloin läheisiä olisi mahdollista tavata. ”Porkkanana” päivään osallistumiselle voisi toimia arkipäivä siitäkkin syystä, että se toisi viikkoon yhden vapaapäivän lisää työ- ja opiskelutehtävistä.

Kaikkien haastattelujen aikana tuli puheeksi välimatkojen hankaluus. Pitkien välimatkojen takia kulkeminen vankilalle on hankalaa, joten päivä voisi saada enemmän osallistujia, jos se kestäisi koko päivän. Yksi haastatelluista oli sitä mieltä, että läheistenpäivän tulisi ehdottomasti olla pidempi, kuin nyt suunnitteilla ollut kolme tuntia.

Yhdeltä haastateltavista saimme kehitysidean hankaliin välimatkoihin liittyen. Haastateltava esitti ajatuksen yhteiskyydityksestä Juvalta vankilalle. Ne läheiset, jotka päivään haluaisivat osallistua, mutta joilla ei ole omaa autoa, voisivat tulla noin 30 kilometrin päähän Juvalle, jossa on Sulkavaa huomattavasti paremmat julkisen liikenteen kulkuyhteydet. Tämä voisi tuoda monille mahdollisuuden osallistua päivään, koska julkinen liikenne Sulkavalla on viikonloppuisin todella vähäistä.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

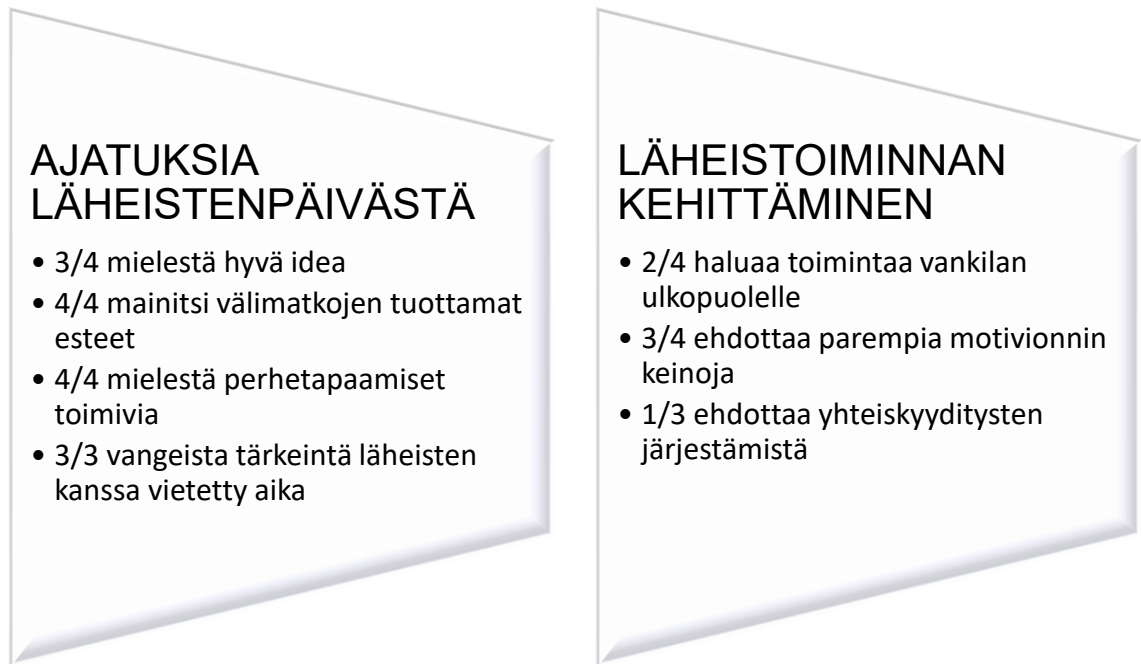
Läheistenpäivän peruuntuminen vähäisen osallistujamäärän vuoksi antaa jo itsessään palautetta tämän kaltaisen toiminnan toivottavuudesta. Uskomme, että päivän peruuntumiseen oli monia syitä, mutta juuri tuona ajankohtana ja tämän laajuisella mainostuksella päivään ei ollut enempää osallistujia kahden vangin ja heidän läheistensä lisäksi. Koska halusimme osallistaa haastateltavia vankeja läheistenpäivän kaltaisen toiminnan kehittämisessä kuulemalla heidän mielipiteitään, tarkastelemme tässä kappaleessa vankilan roolia perhetyössä, osallisuutta sekä haastatteluista saamiamme vastauksia.

Sosiaali- ja terveysministeriö määrittää osallisuutta niin, että se sisältää asioissa mukana olemista, huolenpitoa, vaikuttamista sekä osalliseksi pääsemisen siihen hyvinvointiin, jota on yhdessä oltu rakentamassa (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.). Osallisuus helpottaa yhteiskuntaan kiinnittymistä, johonkin kuulumista sekä omiin vaikuttamismahdollisuuksiin uskomista. Tämän vuoksi on tärkeää tukea osallisuutta. Yhteisössä käsitteenä korostuu yhdessä oleminen siinä missä osallisuudessa ollaan osana kokonaisuutta. Osallisuutta voidaan edistää osallistamalla, mutta se voi tarkoittaa myös ulkoapäin tulevia toimintamalleja, joissa henkilön mielipidettä ei välttämättä kysytä. Tällaisissa tilanteissa ei ole kyse osallisuudesta. (Eräsaari 2016, 113–114.)

Närhi ym. (2013, 116) mukaan osallisuus rakentuu yhteisön ja yksilön välille kolmella eri tasolla. Yksilö voi olla osana yhteisöä, toimia yhteisössä tai kokea kuuluvansa yhteisöön. Olennaista osallisuuden kokemuksen kannalta onkin, että yksilö haluaa kuulua yhteisöön ja, että yhteisö hyväksyy yksilön osaksi yhteisöä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2015, 1) mukaan osallistuminen onkin yksi tie osallisuuden kokemukseen. Yksi keskeinen keino syrjäytymisen ehkäisemiseksi on osallisuuden edistäminen. Yhteisöön kuulumisella ja siinä toimimisella ja vaikuttamisella on suuri yhteys yksilön kokemaan hyvinvointiin. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015, 1.)

Vankilan rooli perhetyössä on vangin ja hänen läheistensä kannalta merkittävä niin vankeusaikana kuin sen päätyttyäkin. Lapsi- ja perhetyön tavoitteena on seuraamuksesta aiheutuvien haittavaikutusten vähentäminen ja tuomitun yhteiskuntaan sijoittuminen. Perhetyö tukee vangin lisäksi koko tämän perhettä ja sen välisiä suhteita. Koko perheen psyykkisen, sosiaalisen ja taloudellisen hyvinvoinnin tukeminen on työskentelyssä tärkeässä osassa. Perhetyö vankilassa huolehtii perhesuhteiden tukemisen lisäksi perheen yhteydenpitomahdollisuuksista muun muassa perhetapaamisten muodossa. Työllä tuetaan myös vanhemmuutta ja tehdään verkosto- ja viranomaisyhteistyötä perheen asioihin liittyen. (Rikosseuraamuslaitos 2019, 14, 17–19.) Rikosseuraamuslaitos (2019, 13) muistuttaa, että vankeustuomio voi eron takia jopa hajottaa lapsi- vanhempi suhteen, ja tämän vuoksi lapsi- ja perhetyö on vankeustuomion aikana erittäin merkityksellistä. Suhteen uudelleen rakentaminen vankeuden jälkeen voi olla vaikeaa.

Haastatteluvastauksista voidaan päätellä, että vankilan työskentely perheiden parissa, etenkin perhetapaamisten muodossa nähdään tärkeänä voimavarana tuomion aikana. Haastateltavat vangit kokivat yhteisen ajan läheisten kanssa olevan tärkeintä riippumatta siitä, miten tuo aika on järjestetty. Kuten rikosseuraamuslaitos (2019) mainitsee, vaikuttaa vankeusaika kaikkiin vangin sosiaalisiin suhteisiin. Se voi luoda erilaisia haasteita, varsinkin parisuhteessa eläville, minkä vuoksi on tärkeää ylläpitää ja tukea näitä vuorovaikutussuhteita.

KUVIO 3. Yhteenveto haastatteluissa nousseista vastauksista

Kuvioon kolme on koottu yhteenvetona haastatteluissa vahvimmin esille nousseet asiat. Kolme vastaajaa tarkoittaa kolmea vankia ja neljä vastaajaa sisältää sekä vangit että erityisohjaajan. Kaksi teemaa oli ylitse muiden, saaden kaikilta haastateltavilta maininnan. Nämä olivat pitkien välimatkojen hankaluus sekä Sulkavan vankilassa järjestettävien perhetapaamisten hyvä toimivuus.

Välimatkojen hankaluudesta nousi keskustelua kaikkien haastateltavien kanssa. Yksi vanki ehdotti välimatkojen sujuvoittamiseksi yhteiskyyditystä, jonka Sulkavan vankila voisi järjestää. Onnistuessaan tämä osoittaisi joustavuutta vankilalta sekä mahdollisesti lisäksi järjestettäviin tapahtumiin osallistuvien läheisten määrää. Tämä taas voisi lisätä vankien hyvinvointia heidän tavatessaan läheisiään, ja näin myös vahvistaa motivaatiota suorittaa vankeusrangaistus kunnialla loppuun.

Vaikuttaisi siltä, että valvomattomia- eli perhetapaamisia arvostetaan välimatkoista huolimatta, sillä kaikilla haastateltavilla käy vieraita melko usein. Yksi syy läheistenpäivän pienelle osallistujamäärälle voisi Sulkavan vankilassa olla nämä hyvät perhetapaamiskäytännöt. Ne saattoivat vaikuttaa myös siihen, ettei kukaan

Sulkavan vankilalta hakenut valtakunnalliselle perheleirille. Kaikkien haastateltavien mielestä hyvin järjestetyt perhetapaamiset ovat hyvää palautetta vankilalle, mutta myös hyvinvointia lisäävä tekijä. Vangit eivät haastatteluissa maininneet kehitysehdotuksia perhetapaamisten suhteen ja tästä voidaan päätellä, että ne ovat tarpeeksi toimivia ainakin heidän kohdallaan.

Toiminta mahdollistaa ihmiselle kokemuksen kuulluksi sekä nähdyksi tulemisesta (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018a). Kolme neljästä haastateltavasta pohti vankien haluavan toimintaa, mutta sellaisen järjestyessä harva osallistuu. Mainittiin vankien motivointi. Jokainen on yksilö ja motivoituu eri asioista. Motivaatiota, tai tässä tapauksessa tarkemmin sisäistä motivaatiota voidaan määritellä olevan omien arvojen mukaista ja itselle kannustavaa, palkitsevaa ja mielekästä toimintaa (Suomen Mielenterveysseura n.d.). Yksi motivoiva asia saattaisi olla aikaisemminkin mainittu ylimääräinen vapaa, arkena järjestetyn toiminnan varjolla. Ylipäättään vapaat työ- ja opiskeluvollisuuksista voisivat toimia erilaisina motivaattoreina osallistua toimintaan.

Toimintaan osallistuminen voisi motivoida silloin enemmän, kun vangeilla olisi parempi mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöön. Joillekin voi olla vaikea osallistua tapahtumaan, jonka mainoksissa ei tarkkaan määritellä, mitä siellä tapahtuu. Jotkut saattavat jännittää sitä, että joutuisivat puhumaan tai tekemään asioita, joita he eivät halua tehdä. Toiminnan, kuten läheistenpäivän tai perheleirin järjestäminen säännöllisesti esimerkiksi puolen vuoden välein voisi motivoida vankeja läheisineen osallistumaan. Tällöin toiminta ja sen sisältö tulisivat vangeille tutuiksi ja tietoon edellisellä kerralla toimintaan osallistuneiden kautta. Yhteiskunnassa tai yhteisössä osallisena olemiseen liittyy muun muassa oikeus vaikuttaa omaa elämää koskettaviin asioihin ja mahdollisuus ilmaista mielipiteensä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015, 1). Ennen suunnitteilla ollutta läheistenpäivää oli vankilalla esillä laatikko, johon vangeilla oli mahdollisuus esittää toiveita liittyen läheistenpäivän sisältöön. Toivelaatikon kautta tarkoituksemme oli mahdollistaa vangeille olla osallisina toiminnan suunnittelussa ja näin vaikuttaa omaan ja yhteisön toimintaan.

Kaksi haastateltavista toivoi toimintaa vankilan ulkopuolelle, mutta puhelussa johtaja Väisäsen kanssa selvisi, että tällainen käytäntö olisi turvallisuus- ja yksityisyssyistä erittäin hankalasti toteutettavissa, ellei jopa mahdotonta (Väisänen 2019.) Vangit pääsevät järjestetyille ulkoiluille esimerkiksi elokuvaan toiveidensa perusteella, mutta läheisten mukaan ottaminen kuormittaisi vankilaa aivan eri tavalla. Jos edes lyhyemmät vierailut läheisten kanssa vankilan ulkopuolelle kuitenkin saataisiin onnistumaan, lisäisi se vaihtelevuutta vankien arkeen ja arvostettua yhteistä aikaa läheisten kanssa. Vankien voi olla vaikea luoda yhteyttä ja ylläpitää suhteitaan vankilaympäristössä. Vankilan ulkopuolella voisi olla luontevampaa viettää aikaa yhdessä. Kuten Törrönen (2006) mainitsee, osallisuus omiin sosiaalisiin verkostoihinsa lisää sosiaalista pääomaa, joka taas luo ja ylläpitää luottamusta. Tämä voisi vahvistaa vangin ja hänen läheistensä välisiä suhteita, vaikka vankilaan saapuminen vierailulle voi olla läheisille ahdistava tai muuten vaikea kokemus.

Eritysohjaajalla oli monin paikoin yhtenevät mielipiteet ja ajatukset haastateltujen vankien kanssa. Hän koki välimatkat yhtenä olennaisena haasteena saada osallistujia mihinkään vankilalla järjestettävään toimintaan, mutta piti järjestettäviä perhetapaamisia hyvinä ja suosittuina. Ajoittain haastavaa voi olla myös vankien motivaation puute osallistua järjestettäviin tapahtumiin ja toimintoihin. Keskusteluissa ei herännyt varsinaisia kehittämideoita, mutta hän piti läheistenpäivää kuitenkin muokkausta vaille valmiina kokonaisuutena, joka onnistuessaan vahvistaisi vankien ja heidän läheistensä vuorovaikutusta. Kuten Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2017, 16) kuvailee, osallisuuden kokemus rakentuu ihmisten tai ihmisten ja luonnon välisessä vuorovaikutuksessa.

Tällaisenaan emme usko läheistenpäivän toimivan Sulkavan vankilassa, vaikka jossain toisaalla se voisi olla hyvinkin toivottu kokonaisuus. Mahdollisena jatkotutkimuksen kohteena Sulkavan vankilalle ehdottaisimme uutta toimintaa suunniteltaessa, että sen koetusta tarpeellisuudesta tehtäisiin jopa koko vankilan kattava kysely. Näin saataisiin parempaa tietoa siitä, millaista toimintaa sen hetkinen vankiyhteisö kaipaisi sekä millaisena ajankohtana se nähdään toimivimpana. Silloin vastauksia voitaisiin saada mahdollisimman laajalti erilaisissa perhetilanteissa olevilta vangeilta, eikä ainoastaan vangeilta, joilla on lapsia. Läheisiäkin

voitaisiin osallistaa ja lähettää kysely kotiin tai pyytää, että vieraat vankilassa käydessään vastaisivat mahdollisiin kyselykartoituksiin.

11 POHDINTA

Opinnäytetyöllä lähdettiin tarkastelemaan, miksi perhetyö on tärkeää vangeille vankeuden aikana. Tarkoituksena oli selvittää erityisohjaajan ja kolmen vangin mielipide siitä, millaista toimintaa he toivoisivat järjestettävän heille ja läheisilleen Sulkavan vankilalla jo olemassa olevan perhetyön lisäksi. Työn tavoitteena oli saada ideoita haastateltavilta vangeilta Sulkavan vankilalle läheistenpäivän kaltaisen toiminnan kehittämiseksi. Opinnäytetyössä haluttiin myös selvittää, millaisia mahdollisuuksia ja haasteita erityisohjaaja näki läheistenpäivän kaltaisen toiminnan järjestämisessä. Mielestämme opinnäytetyössä päästiin ennalta asetettuihin tavoitteisiin. Työssä pystytään osoittamaan perhetyön merkitys vankeuden aikana niin teoriaan viitaten, kuin myös haastattelujen pohjalta. Haastattelujen kautta saatiin selville mielipiteitä ja toiveita vangeilta ja erityisohjaajalta mahdollisesti järjestettävän toiminnan suhteen. Haastateltavat vangit toivat esiin myös erilaisia kehittämisideoita läheistenpäivän kaltaisen toiminnan ja mahdollisten tulevien tapahtumien varalle.

Sulkavan vankila oli työlle mielenkiintoinen yhteistyökumppani, koska olemme molemmat kiinnostuneita sekä kriminaali- että perhetyöstä. Opinnäytetyömme prosessi alkoi jo kesällä 2018, kun Sulkavan vankila esitti toiveensa läheistenpäivän järjestämisestä vankilan vangeille ja heidän läheisilleen osana jo valmiiksi tarjottavaa perhetyötä. Kun läheistenpäivä peruuntui, Sulkavan vankila tarjosi nopeita ja selkeitä vaihtoehtoisia ratkaisuja ja opinnäytetyön tyyli vaihtui haastatteluun tehtäväksi. Olemmekin tyytyväisiä siihen, että olemme pystyneet tuottamaan kiireistä ja muutoksista huolimatta mielestämme hyvän työn, josta voi olla hyötyä Sulkavan vankilalle perhetyön kehittämisessä ja läheistenpäivän kaltaista toimintaa järjestettäessä. Olemme tyytyväisiä omaan keskinäiseen yhteistyöhömmä ja yhteistyöhömmä Sulkavan vankilan kanssa.

Olimme molemmat ensimmäistä kertaa tämän laajuisen työn äärellä, joten tekoprosessi kokonaisuudessaan toi mukanaan paljon uuden oppimista. Opinnäytetyön tekemiseen liittyvän tiedon hankinta ja sen yhdistäminen sekä hyödyntäminen tässä työssä lisäsi kummankin kiinnostusta tämän kaltaiseen työskentelyyn.

Aikataulujen hahmottaminen prosessin eri vaiheissa oli ajoittain haastavaa. Kummankin taidot ajanhallintaan ja organisointiin liittyen kehittyivät huomasti. Saimme paljon uutta tietoa erityisesti vankiloihin ja vankeuteen liittyvissä asioissa, sekä paremman kokonais kuvan rikosseuraamuslaitoksesta. Jotkut käyttämämme lähteet esimerkiksi perhetyöhön liittyen olivat melko vanhoja, mutta käytimme selkeää materiaalia, joka ei mielestämme ole ajan saatossa menettänyt merkitystään.

Kiinnostavimmaksi prosessissa koimme toiminnallisen osuuden suunnittelun ja sen valmistelun sekä haastatteluiden toteuttamisen. Meistä oli mielenkiintoista päästä keskustelemaan kasvotusten ja kuulemaan haastateltavien ajatuksia läheistenpäivään liittyvissä asioissa. Tämä ei olisi välttämättä onnistunut tässä määrin, jos läheistenpäivä olisi toteutunut ja kaikilla olisi ollut läheisiä seuranaan päivässä. Opinnäytetyömme aiheet ovat molempia kiinnostavia, minkä koemme hyvänä ja työskentelyn mielekkyyttä lisäävänä tekijänä.

Haastavimmaksi työssä koimme stressin siitä, kun emme olleet varmoja saamemeko läheistenpäivään osallistujia. Haastavaa oli myös hahmottaa sopiva haastateltavien määrä ja haastatteluihin menevä aika. Emme osanneet ottaa huomioon, että kaikki haastattelut eivät kestä odotettua puolta tuntia, mikä oli varattu jokaiselle haastateltavalle. Olisimme tämän tietäessämme voineet kutsua haastatteluihin lisää osallistujia. Mikäli haastateltavia olisi ollut enemmän, olisi aineistokin ollut suurempi. Emme mielestämme korostaneet haastatteluissa läheisnäkökulmaa tarpeeksi. Olisi ollut mielenkiintoista saada haastateltavaksi erilaisissa perhetilanteissa olevia vankeja, mikä olisi tuonut työhömmme lisää erilaisia näkökulmia.

Opinnäytetyötä tehdessämme meille nousi keskusteluun joitain jatkotutkimuksia liittyen aiheeseemme. Lähteitä ja materiaaleja selatessa huomasimme, ettei esimerkiksi läheisiin liittyen ole tehty moniakaan tutkimuksia varsinkaan nykypäivänä. Kuten aikaisemmin on jo mainittu, vankeus voi koskettaa arviolta jopa 55 500 vangin läheistä vuosittain. Näin suuri ihmismäärä vaatisi mielestämme parempaa huomiota. Läheisiin liittyen voitaisiin tutkia esimerkiksi, kuinka he kokevat vankeusajat, millaista toimintaa tai yhteydenpitoa he vankilalta kaipaisivat, tai esimerkiksi tarvitsevatko he jonkinlaista apua omassa arjessaan vankeuden

aikana. Suorat kyselyt vierailijoille tai koteihin vankilalla järjestettäviin läheisille suunnattuihin tapahtumiin liittyen, toisivat uutta näkökulmaa alalle ja toimipaikkoihin.

LÄHTEET

Enroos, R. 2012. Perhe vankeinhoidon arviointikäytäntöjen ja moraalisen järjestyksen kohteena. Teoksessa Forsberg, H. & Autonen-Vaaraniemi, L. 2012. Kiistanalainen perhe, moraalinen järjestyminen ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino.

Eräsaari, L. 2016. Yhteisösuhteille perustuva sosiaalityö. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus Oy. Tallinna: Raamatutrükikoja OÜ.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Harju, K. 1999. Valmiina muutokseen. Aarrekartan avulla kohti uutta. Juva: WSOY Kirjapainoyksikkö.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Oy Yliopistokustannus: HYY yhtymä.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Porvoo: Bookwell Oy.

Kananen, J. 2010. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja: Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Tampereen Yliopistopaino Oy: Juvenes Print.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812

Laki valvotusta koevapaudesta. 23.8.2013/629

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Linderborg, H., Blomster, P., Tyni, S. & Muiluvuori, M. 2012. Laatuaitoa vankilassa? Tutkimus vankilaelämän laatuun vaikuttavista tekijöistä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2012. Vammalan Kirjapaino Oy.

Myhrberg, P. 2012. Vankeuden täytäntöönpano. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy: Juvenes Print.

Närhi, K., Kokkonen, T. & Matthies, A. 2013. Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdot sosiaali- ja työvoimapalveluissa. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) 2014. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8. painos. Vantaa: Hansaprint Oy.

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Suomen Yliopistopaino Oy.

Törrönen, M. 2016. Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus Oy. Tallinna: Raamatutrükki-koja OÜ.

Törrönen, M. 2016. Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus Oy. Tallinna: Raamatutrükki-koja OÜ.

Vankeuslaki. 23.9.2005/767.

Ensi- ja turvakotienliitto. N.d. Tehostettu perhetyö. Luettu 20.3.2019. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/lapsenkengissa/palvelut/ero-lapsiperheessa/>

Karsikas, V. 2003. Perhe muurin toisella puolella. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003. Työryhmän mietintö 2003. Luettu 15.4.2019. https://www rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/kX66Am1fz/1_2003_Perhe_muurin_toisella_puolella.pdf

Kriminaalihuollon tukisäätiö. N.d.a. Luettu 2.5.2019. <https://www.krits.fi/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. N.d.b. Rikosprosessi ja läheinen. Luettu 28.3.2019. <https://www.krits.fi/rikosprosessi-ja-laheinen/>

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 26.6.2015. Luettu 14.8.2019. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600

Rikosseuraamuslaitos. 2013a. Lapsi- ja perhetyölinjaukset. Luettu 5.11.2018. https://www rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi- ja_perhetyon_periaatteet .pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2013b. Toimipaikat. Luettu 6.12.2018. <https://www rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2015. Tehtäväkuvaus. Luettu 19.12.2018. (Vankilalta saatua materiaalia, johon ei ole linkkiä)

Rikosseuraamuslaitos. 2017a. Arvot ja strategia. Julkaistu 14.9.2017. Luettu 26.3.2019. <https://www rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017b. Organisaatio. Julkaistu 28.2.2017. Luettu 25.3.2019. <https://www rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2018a. Arviointikeskus. Julkaistu 19.2.2018. Luettu 26.3.2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vankeusrangaistukseentuomittujensijoittelujasiirtaminen/arviointikeskukset.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2018b. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2018. Rikosseuraamuslaitosasiakkaat 1.5.2018. Julkaistu 31.5.2018. Luettu 24.3.2019. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjara-portit/8EkmTdva3/2018-03_Rikosseuraamusasiakkaat_1.5.2018_03.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2018c. Toimipaikat ja yhteystiedot. Luettu 3.12.2018. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayeystiedot/vankilat/sulka-vanvankila.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2018d. Yhdyskuntapalvelu. Julkaistu 25.6.2018. Luettu 23.4.2019. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/yhdyskuntapalvelu.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2019. Lapsi- ja perhetyölinjaukset. Luettu 15.3.2019.

Ryynänen, H. & Suomela, M. 2011. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Raportteja 1/2011. Multiprint Oy. Helsinki. Luettu 24.3.2019. https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2018/04/lahelle_raportti.pdf

Sassi, T. & Huhtimo, P. 2006. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Kun perhe lusii. Op-paita 1/2006. Luettu 28.3.2019. https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2018/05/577-Kun_perhe_lusii.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2018. Asiakkaiden osallistumisen toimintamalli. Luettu 11.8.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160828/STM_r1618_Asiakkaiden%20osallistumisen%20toimintamalli.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö. N.d. Osallisuuden edistäminen. Luettu 12.8.2019. <https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen>

Suomen Mielenterveysseura. N.d. Lapset puheeksi (LP) – menetelmä. Luettu 26.4.2019. <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%A4mista/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6/lapset-puheeksi-lp-menetelm%C3%A4>

Suomen Mielenterveysseura ry. N.d. Motivaatio saa liikkeelle. Luettu 18.8.2019. <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/motivaatio-saa-liikkeelle>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Osallisuutta edistämällä vähennetään eriarvoisuutta. Päivitetty 17.11.2015. Luettu 18.8.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/128983/Osallisuus_final_17.11.2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Työpaperi 33/2017. Mitä osallisuus on? Luettu 11.8.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018a. Mitä sosiaalinen osallisuus on? Päivitetty 9.10.2018. Luettu 14.8.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/mita-sosiaalinen-osallisuus-on->

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018b. Perhetyö. Päivitetty 15.1.2018. Luettu 5.3.2019. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019a. Osallisuus. Päivitetty 17.5.2019. Luettu 15.7.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019b. Sosiaalinen pääoma. Päivitetty 22.5.2019. Luettu 13.8.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/sosiaalinen-paaoma>

Tilastokeskus. Köyhyys- tai syrjäytymisriski sekä kotitalouksien toimeentulo-ongelmat. Päivitetty 24.5.2018. Luettu 13.8.2019. https://tilastokeskus.fi/til/tjt/2016/04/tjt_2016_04_2018-05-24_kat_001_fi.html

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Luettu 2.5.2019. <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

Erityisohjaaja/a. 2019. Haastattelu 5.4.2019. Haastattelijat Alikirri, J. & Hyvärinen, A. Sulkava. Sulkavan vankila.

Erityisohjaaja/b. 2019. Haastattelu 22.2.2019. Haastattelijat Alikirri, J. & Hyvärinen, A. Sulkava. Sulkavan vankila.

Väisänen, T. Vankilan johtaja. 2018. Sähköpostiviesti. Luettu 19.12.2018.

Väisänen, T. Vankilan johtaja. 2019. Puhelin haastattelu. 25.1.2019. Haastattelijat Hyvärinen, A.

LIITTEET

Liite 1. Läheistenpäivän suunnitelma

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus oli tarkoitus toteuttaa läheistenpäivänä Sulkavan vankilalla. Päivä oli tarkoitus järjestää vankilalla lauantaina 30.3. klo 14:00-17:00 välisenä aikana. Läheistenpäivää mainostettiin vankilalle laaditulla julisteella. Päivään kutsuttiin mukaan vankeja ja heidän läheisiään mainosjulisteelliseksi kutsukirjeen ja ilmoittautumislomakkeen avulla. Vankeja ja läheisiä osallistettiin päivän ohjelman suunnittelussa viemällä vankilalle laatikko ja sen mukana ”ohjelappu”, jossa pyydettiin päivästä kiinnostuneita esittämään toiveita läheistenpäivän sisällöstä.

Läheistenpäivä oli tarkoitus alkaa Sulkavan vankilan johtajan puheenvuorolla, jonka saattamana olisi aloitettu paneelikeskustelun omainen keskustelutilaisuus. Keskustelussa olisi käyty läpi vankien ja läheisten ennen päivää laatikkoon jättämiä kysymyksiä. Kysymyksiin vastaamassa oli tarkoitus olla vankilan johtaja, erityisohjaaja, rikosseuraamusesimies ja vapaaehtoisen löydyttyä myös yksi vankeista. Paneelikeskustelu oli suunniteltu rennoksi ja keskustelelvaksi tilaisuudeksi, jossa päivään osallistujat olisivat voineet esittää lisää kysymyksiä. Laatikon avulla haluttiin luoda mahdollisuus esittää kysymyksiä ennakkoon nimettömänä.

Keskustelutilaisuuden jälkeen olisi pidetty yhteinen kahvitauko, jonka jälkeen olisi siirrytty toiminnallisempaan osuuteen. Toiminnallinen osuus suunniteltiin kaksi osaiseksi ja se oli tarkoitus toteuttaa pienryhmissä vanki yhdessä läheistensä kanssa. Ensimmäisen osion oli tarkoitus toimia niin sanottuna ”jään murtajana” ja saada vanki läheisineen heittäytymään leikkimieliseen kilpailuun. Tässä osiossa ryhmille olisi jaettu erilaisia esineitä, kuten spagettia, vaahtokarkkeja, teippiä ja paperia. Ryhmän olisi ollut tarkoitus määrätysässä ajassa rakentaa näistä tarvikkeista mahdollisimman korkea torni. Perheen sisäinen dynamiikka ja perheen roolit ovat muuttuneet vankeuden aikana, joka voi tuoda perheelle paineita lähestyvää vapautumista ajatellessa. Roolien takaisin palauttaminen ja vapautuvalle henkilölle tilan antaminen sekä luottamuksen takaisin rakentaminen voi tuoda haasteita perheelle. (Sassi & Huhtimo 2006, 28). Tarkoitus tässä harjoituksessa

ei olisi ollut ryhmien välinen kilpailu, vaikka kaikille osallistujille pienet palkinnot olisi jaettukin. Tarkoituksena oli vangin ja läheisten yhdessä tekeminen ja tämän kautta vuorovaikutuksen ja perheen dynamiikan vahvistaminen.

Toiminnallisen osuuden toisena osiona vankia läheisineen olisi pyydetty rakentamaan ”aarrekartta”. Aarrekartta työvälineenä on nimensä mukaan kartta tai opas, jonka tekijä suunnittelee annetun ohjeistuksen ja omien toiveidensa, unelmiensa ja päämääriensä perusteella. Aarrekartta -työskentelyssä venytetään tietoisesti mielikuvitusta ja ohjelmoidaan ajatukset kohti jotain tiettyä päämäärää, joka tässä tapauksessa olisi ollut vangin ja hänen läheistensä tulevaisuusnäkyä vangin vapautumisen lähestyessä. (Harju 1999, 21, 53.)

Aarrekartan avulla vanki läheisineen olisi voinut pohtia vangin tulevaa vapautumista ja mitä se tuo mukanaan perheen arkeen ja elämään. Aarrekartassa perhe olisi voinut tuoda esille heille tärkeitä ja mieleisiä asioita heidän elämästään. Aarrekartta -työskentelyä varten olisi jaettu ryhmille kartonkialustat ja erilaisia aikakauslehtiä, joista he olisivat voineet repiä sanoja, kirjaimia ja kuvia heidän perheeseensä liittyvistä asioista. Tämän osion oli tarkoitus lisätä vangin ja hänen läheistensä välistä vuorovaikutusta ja saada heidät ajattelemaan ja keskustelemaan perheen ja sen jäsenten positiivisista puolista sekä perheen tulevaisuudesta, kun vankilasta vapautumisesta tulee ajankohtaista. Aarrekartta -työskentelyn tavoitteena on tuoda työskentelijöille esille, että unelmat ovat sallittuja ja on tärkeää, että perhe pitää näitä unelmiaan hyvinä. Jos itselle sallitaan pienempien unelmien toteutuminen, rohkaisee se uskomaan isompiinkin unelmiin. (Harju 1999, 31, 47.)

Koko päivän ohjelma oli suunniteltu niin, että vangit ja heidän kaiken ikäiset läheisensä pystyisivät osallistumaan yhdessä toimintaan. Mikäli päivään olisi osallistunut lapsia, jotka eivät olisi halunneet osallistua yhteisiin osioihin, olisi samassa tilassa ollut järjestettynä lapsille oma nurkkaus, jossa olisi ollut leluja sekä piirustus- ja askartelutarvikkeita. Näin vankien lapset olisivat voineet olla perheensä kanssa samassa tilassa, eikä heidän olisi tarvinnut olla erossa toisistaan toiminnan aikana.

Palautteen keruu olisi tapahtunut päivän loppuun toiminnallisen menetelmän kautta, sinitarralla kiinnitettävien ”peukkujen” avulla. Palautekyselyn kysymykset olisi laadittu suurille papereille (yksi kysymys/ paperi) ja päivään osallistujille olisi päivän loppuun jaettu ”peukut”. He olisivat voineet kiinnittää ”peukun” kysymyspaperiin kysymyksen alle joko ylöspäin osoittamaan positiivista mielipidettä, vaakasuoraan osoittamaan neutraalia mielipidettä tai alaspäin osoittamaan negatiivista mielipidettä. Päivään osallistuville vangeille ja läheisille olisi jaettu saman väriset ”peukut” ja päivään osallistuville henkilökunnan edustajille toisen väriset ”peukut”.

Tämä palautteen keruumenetelmä valittiin siitä syystä, että palautekyselyyn vastaaminen olisi tapahtunut päivään osallistujille mahdollisimman matalalla kynnyksellä eikä olisi vienyt heiltä paljoa aikaa enää päivän päätteeksi. Erityisohjaajan (B, 2019) kanssa käydyssä keskustelussa kävi ilmi, että osalla vangeista voi olla vaikeuksia kirjoittamisen kanssa. Tästä syystä haluttiin palautteen keruumenetelmän olevan sellainen, johon kaikki päivään osallistujat olisivat pystyneet osallistumaan. ”Peukut” olisivat mahdollistaneet palautekyselyyn vastaamisen kaikille, myös perheiden lapsille.

Liite 2. Läheistenpäivän juliste

LA 30.3. KLO 12:00 - 15:00

**LÄHEISTENPÄIVÄ
SULKAVAN VANKILALLA**

**KUTSU
LÄHEISESI
KÄYMÄÄN**

VANHEMPASI

AVIOPUOLISOSI

LAPSESI

SISARUKSESI

KÄMPPIKSESI

AVOPUOLISOSI

KUMPPANISI

**ILMOITATTEHAN
PORUKKANNE
MUKAAN
ILMOITTAUTUMIS-
LOMAKKEELLA
VIIMEISTÄÄN
SU 24.3.**

**KESKUSTELUA
INFOA VANKILASTA
YHDESSÄ TEKEMISTÄ
PULLAA JA KAHVIA**

Läheistenpäivä toteutetaan osana kahden Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijan opinnäytetyötä. Kaikki päivään liittyvä materiaali hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Liite 3. Suostumus opinnäytetyön haastatteluun

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖN HAASTATTELUUN

Tampereen Ammattikorkeakoulu, Sosionomikoulutus 2019

- Minulle on kerrottu opinnäytetyöstä ja tutkimuksen tavoitteista
- Suostun osallistumaan opinnäytetyön yksilöhaastatteluun ja siihen, että haastattelussa antamani tietoja käytetään opinnäytetyössä
- Henkilötietojani ei tuoda julki missään vaiheessa opinnäytetyöprosessia ja tietoni käsitellään siten, etten ole tunnistettavissa opinnäytetyössä
- Haastattelun aineistoa ei käytetä muuhun tarkoitukseen ja kaikki materiaali hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua
- Kaikki antamani tiedot ovat täysin luottamuksellisia
- Osallistumiseni haastatteluun on täysin vapaaehtoista ja halutessani voin keskeyttää osallistumiseni

Kiitos osallistumisestasi opinnäytetyöhömmme!

Olen lukenut ja hyväksynyt ylläolevat tiedot.

Haastateltavan allekirjoitus

___/___2019

Janina Alikirri

Aino Hyvärinen